МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ю.А. Гороховець

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ІІ

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Запоріжжя
2025

УДК : 657.15:658(076.5)
Г703

Гороховець Ю.А. Фінансовий облік ІІ : методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 68 с.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи підготовлені відповідно до курсу лекцій навчальної дисципліни «Фінансовий облік ІІ». Структурно методичні рекомендації до практичних занять включають 7 тем, тематика та зміст яких відповідає силабусу навчальної дисципліни.

Подано зміст практичних занять, включаючи методичні рекомендації до вивчення окремих теоретичних питань, тестові завдання для самоконтролю, задачі для розв’язку та самостійного вивчення.

Видання призначене для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит». Може бути корисним бухгалтерам, фінансистам, економістам, ревізорам для поглиблення та вдосконалення знань із фінансового обліку.

Рецензент
І. С. Варламова, доктор економ. наук, доцент, професор кафедри обліку та оподаткування

Відповідальний за випуск
Н. М. Проскуріна, доктор економ. наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування

ЗМІСТ

ВСТУП 4
Тема 1. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВ 7
Тема 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ 16
Тема 3. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ 24
Тема 4. ОБЛІК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 35
Тема 5. ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 44
Тема 6. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК 51
Тема 7. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ 56
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 63
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА 66

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Фінансовий облік ІІ» є однією із складових комплексної підготовки фахівців галузі знань «Управління і адміністрування» спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит».

Бухгалтерський (фінансовий) облік присутній на кожному підприємстві, як система виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Дисципліна «Фінансовий облік ІІ» вивчає, з урахуванням законодавчих і нормативно-правових актів, облік статутного капіталу, розрахунків з податку на додану вартість, розрахунків з оплати праці, облік зовнішньоекономічної діяльності, облік доходів і витрат діяльності підприємства, облік розрахунків з податку на прибуток та складання фінансової звітності. Бухгалтерський (фінансовий) облік фіксує інформацію про господарську діяльність підприємства і призначений для складання фінансової звітності, що орієнтована, в першу чергу, на зовнішніх користувачів.

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів сучасної системи теоретичних знань з організації і методики ведення фінансового обліку на підприємствах, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми господарювання; практичних навичок з методики обліку запасів, майна, зобов'язань, капіталу підприємства, підготовки та надання фінансової інформації різним користувачам для розробки, обґрунтування й прийняття рішень щодо ефективності діяльності господарюючого суб'єкта.

Завдання навчальної дисципліни «Фінансовий облік ІІ»:

– оволодіти фаховою термінологією фінансового обліку;

– засвоїти основні положення нормативно-правових актів, що регулюють національну систему фінансового обліку та аудиту;

– набути теоретичні знання щодо оформлення первинних документів облікових реєстрів, систематизації облікової інформації, складання і читання фінансової звітності;

– отримати практичні навички щодо оформлення бухгалтерських документів та звітів;

– опанувати національні та міжнародні стандарти фінансової звітності, що регулюють організацію, порядок ведення обліку та складання звітності підприємства.

Предметом навчальної дисципліни є фінансово-господарська діяльність підприємства, яка характеризує його майновий стан та фінансове положення.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Облік і аудит» спеціальності «Облік і оподаткування» в результаті вивчення дисципліни «Фінансовий облік ІІ», студент повинен набути таких ***загальних компетентностей,*** як:

– знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

студент повинен набути таких ***спеціальних компетентностей,*** як:

– здатність до відображення інформації про господарські операції суб'єктів господарювання в фінансовому та управлінському обліку, їх систематизації, узагальнення у звітності та інтерпретації для задоволення інформаційних потреб осіб, що приймають рішення;

– застосовувати знання права та податкового законодавства в практичній діяльності суб'єктів господарювання;

– здатність здійснювати зовнішній та внутрішній контроль діяльності підприємства та дотримання ним законодавства з бухгалтерського обліку і оподаткування;

– здатність використовувати навички та практично втілювати розуміння процесів, пов'язаних з організацією та технологією здійснення банківських і казначейських операцій; наданням банківських послуг;

– здатність формувати бази оподаткування та здійснювати розрахунки податкових зобов'язань з метою відображення їх в податковому обліку та звітності з використанням інформаційних технологій та сервісних служб;

і програмних результатів навчання:

– володіти методичним інструментарієм обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування господарської діяльності підприємств;

– розуміти особливості практики здійснення обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування діяльності підприємств різних форм власності, організаційно-правових форм господарювання та видів економічної діяльності;

– знати механізми функціонування бюджетної і податкової систем України та враховувати їх особливості з метою організації обліку, вибору системи оподаткування та формування звітності на підприємствах;

– визначати особливості бухгалтерського обліку, оподаткування, організувати ведення та складання фінансової звітності з врахуванням галузевих особливостей умов господарювання підприємств різних форм власності та в умовах інклюзії.

Досягненню мети та ефективній реалізації завдань вивчення навчальної дисципліни підпорядкована логіка її викладання, структура і зміст.

Вивчення дисципліни «Фінансовий облік ІІ» базується на законах України, постановах Кабінету Міністрів України, нормативних документах міністерств та відомств, вимогах освітньо-професійної програми та освітньо-кваліфікаційної характеристики з цієї спеціальності, низці гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних дисциплін.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи підготовлені відповідно до силабусу та курсу лекцій навчальної дисципліни «Фінансовий облік ІІ». Основна мета даного видання полягає у засвоєнні практичних навичок ведення бухгалтерського обліку на підприємстві. Задля досягнення цієї мети до кожної теми запропоновані задачі для розв'язку, кожна з яких є елементом наскрізного завдання курсу, яке передбачає складення студентом балансу підприємства ТОВ «АВС». Практична значущість розробленого комплексу завдань полягає у формуванні практичних навичок щодо ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми,

вивченню навчальної дисципліни «Фінансовий облік ІІ» передують такі дисципліни, як «Фінансовий облік І», «Аудит». Паралельно з вивченням дисципліни «Фінансовий облік ІІ» здобувачі вивчають дисципліну «Облік в бюджетних установах». Дисципліна «Фінансовий облік ІІ» є базою для вивчення дисципліни «Управлінський облік».

Тема 1. СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ТОВ

Мета вивчення теми: розглянути організаційний бік процедури формування статутного капіталу ТОВ; пізнати порядок здійснення внесків до статутного капіталу ТОВ; вивчити важливі аспекти обліку внесків до статутного капіталу ТОВ; ознайомитись з випадками зменшення статутного капіталу ТОВ.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

1.1. Формування статутного капіталу ТОВ : організаційні моменти
1.2. Порядок здійснення внеску до статутного капіталу ТОВ
1.3. Облік внесків до статутного капіталу ТОВ
1.4. Зменшення статутного капіталу ТОВ

 Укладіть словничок таких термінів та понять: статутний капітал, чисті активи, власний капітал, додатковий капітал, інвестор, емітент.

Методичні рекомендації

Розкриття першого питання передбачає визначення такого поняття, як статутний капітал (далі – СК), окреслення відомості про його розмір, в залежності від виду товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). При цьому доцільно розглянути можливі види внесків до статутного капіталу та законодавчі обмеження щодо окремих видів внесків. Слід звернути увагу на період, протягом якого з моменту держреєстрації товариства має бути внесений СК ТОВ.

Друге питання передбачає вивчення особливостей внесення грошових коштів до статутного капіталу ТОВ як у готівковій (через касу підприємства), так і в безготівковій (шляхом перерахування на поточний рахунок) формі. Крім цього, варто звернути увагу на формування СК внесками у вигляді певного майна та майнових прав.

В процесі опрацювання третього питання необхідно звернути увагу на податковий і бухгалтерський облік внесків до статутного капіталу, який залежить від різних факторів: статусу засновника (суб'єкт господарювання чи звичайний громадянин), системи оподаткування, на якій перебувають засновник і ТОВ (платник єдиного податку чи загальної системи оподаткування), виду внеску (грошові кошти, товарно-матеріальні цінності (далі – ТМЦ), основні засоби, майнові права тощо) та розглянути важливі аспекти обліку внесків від резидентів.

З метою засвоєння четвертого питання студент має звернути увагу на випадки обов'язкового зменшення статутного капіталу ТОВ відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) та Закону України «Про господарські

товариства» від 19.09.91 р. № 1576-XII та відображення такої зміни статутного капіталу в обліку. Слід ознайомитись з аспектами обліку у разі зменшення статутного капіталу на суму недовнесених вкладів та у зв'язку зі зниженням вартості чистих активів.

При виконанні практичних завдань варто звернути увагу на методику обліку статутного капіталу на таких рахунках: 401 «Статутний капітал», 46 «Неоплачений капітал» та субрахунках до них, відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, яка затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291.

Для рішення задач слід вивчити первинні документи, які складаються під час оформлення господарських операцій.

? Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте процедуру формування статутного капіталу ТОВ.
2. Назвіть особливості внесення до СК майна (майнових прав) ТОВ.
3. Охарактеризуйте рахунки, на яких ведеться бухгалтерський облік СК.
4. Назвіть особливості внесення до СК готівки фізичними особами.
5. На яких рахунках обліку слід відобразити зменшення СК у зв'язку зі зниженням вартості чистих активів?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Що таке статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)?

а) Сума грошових коштів, необхідних для реєстрації підприємства;
б) Мінімальна сума грошей, якою підприємство зобов'язане володіти;
в) Сума внесків учасників товариства, зафіксована в статуті;
г) Вартість основних засобів підприємства.

2. Яка основна функція статутного капіталу?

а) Фінансувати поточну діяльність підприємства;
б) Визначати розмір податків;
в) Гарантувати кредиторам повернення боргів;
г) Визначати кількість учасників товариства.

3. Як можна збільшити статутний капітал ТОВ?

а) За рахунок додаткових внесків учасників;
б) За рахунок прибутку підприємства;
в) За рахунок кредитування;
г) Жодним із зазначених способів.

4. Що відбувається зі статутним капіталом при ліквідації ТОВ?

а) Повертається державі;
б) Розподіляється між працівниками підприємства;

в) Розподіляється між учасниками товариства після погашення всіх боргів;

г) Залишається на рахунку підприємства.

5. Які форми внесків можуть бути зроблені до статутного капіталу ТОВ?

а) Грошові та негрошові (майнові);

б) Тільки грошові;

в) Тільки негрошові;

г) Тільки інтелектуальна власність.

6. Як відбувається процедура збільшення статутного капіталу ТОВ?

а) За рішенням загальних зборів учасників та внесенням змін до статуту;

б) Автоматично при отриманні прибутку;

в) За рішенням державного реєстратора;

г) За рішенням банку.

7. Яка різниця між статутним капіталом та основними засобами підприємства?

а) Немає різниці;

б) Статутний капітал – це сума внесків учасників, а основні засоби – це матеріальні активи підприємства;

в) Статутний капітал – це поточні активи, а основні засоби – це довгострокові активи;

г) Статутний капітал – це пасиви, а основні засоби – це активи.

8. Чи можуть учасники ТОВ отримати назад свої внески до статутного капіталу? Якщо так, то за яких умов?

а) Так, можуть, при ліквідації товариства після погашення всіх боргів;

б) Ні, ніколи;

в) Так, можуть, за рішенням директора;

г) Так, можуть, якщо є збитки.

9. Як впливає зміна статутного капіталу на права учасників ТОВ?

а) Зміна статутного капіталу може вплинути на розмір часток учасників та їхні права голосу;

б) Зміна статутного капіталу не впливає на права учасників;

в) Зміна статутного капіталу впливає тільки на розмір дивідендів;

г) Зміна статутного капіталу впливає тільки на відповідальність учасників.

10. Які є обмеження щодо розміру статутного капіталу ТОВ за законодавством України?

а) Мінімальний розмір статутного капіталу встановлюється законом;

б) Законодавством України не встановлено мінімального розміру статутного капіталу ТОВ;

в) Максимальний розмір статутного капіталу обмежений 10 мільйонами гривень;

г) Немає обмежень.

Приклади розв’язання типових задач

Наприклад, одним з учасників ТОВ «Аміго» разом з резидентами України є юридична особа – нерезидент, частка якої у статутному капіталі становить 40 %.

Установчі документи ТОВ підписано 22.06.2024 р. Іноземний учасник здійснює внесок до статутного капіталу створюваного підприємства іноземною валютою в сумі 50000,00 доларів США. Підприємство було зареєстроване в червні 2024 р. зі статутним капіталом 2646250,00 грн.

Нерезидент – учасник погасив заборгованість за внесками до статутного капіталу шляхом перерахування іноземної валюти на банківський рахунок ТОВ «Аміго». На розподільчий рахунок грошові кошти зараховано 09.09.2024 р.

Курс НБУ склав (умовно):

– на дату підписання установчих документів (22.06.2024 р.) – 41,17 грн./$;

– на дату балансу (30.06.2024 р.) – 41,25 грн./$;

– на дату погашення заборгованості за внеском до статутного капіталу (09.09.2024 р.) – 42,13 грн./$;

– на дату здійснення обов'язкового продажу іноземної валюти та зарахування коштів на поточні рахунки ТОВ «Аміго» (10.09.2024 р.) – 42,15 грн./$.

Курс продажу валюти – 42,50 грн./$. Комісійна винагорода банку – 500,00 грн.

У бухгалтерському обліку підприємства-емітента операції щодо внеску нерезидентом іноземної валюти до статутного капіталу відображають записами відображеними в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. – Облік внеску в іноземній валюті

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
Формування статутного капіталу				
1	Відображено заборгованість учасника-нерезидента за внеском до СК в іноземній валюті ($50000,00 х 41,17 грн./$)	462	401	$50000,00 2058500,00
2	Відображено заборгованість засновників-резидентів за внесками до СК (2646250,00 грн. – 2058500,00 грн.)	461	401	587750,00
Курсова різниця на дату балансу (30.06.2024 р.)				
1	Відображено курсову різницю на дату балансу за заборгованістю засновника-нерезидента в іноземній валюті ($50000,00 х (41,25 грн./$ – 41,17 грн./$))	462	425	4000,00
Погашення заборгованості засновником-нерезидентом (09.09.2024 р.)				
1	Надійшли на розподільчий рахунок ТОВ «Аміго» грошові кошти в іноземній валюті на погашення заборгованості нерезидента за внеском до СК ($50000,00 х 42,13 грн./$)	316	462	$50000,00 2106500,00
2	Відображено курсову різницю на дату погашення заборгованості нерезидента ($50000,00 х (42,13 грн./$ – 41,25 грн./$))	462	425	44000,00
Списання валюти з розподільчого рахунка (10.09.2024 р.)				
а) у зв'язку з обов'язковим продажем валюти:				
1	Відображено курсову різницю за розподільчим рахунком ($50000,00 х (42,15 грн./$ – 42,13 грн./$))	316	714	1000,00

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
2	Перераховано з розподільчого рахунку 75 % інвалюти для продажу.	334	316	$37500,00 1580625,00
3	Зараховано на поточний рахунок у національній валюті кошти, отримані від продажу 75 % іноземної валюти (за вирахуванням комісійної винагороди банку) ($37500,00 х 42,50 грн./$ – 500 грн.)	311	377	1593250,00
4	Відображено суму комісійної винагороди банку у зв'язку з продажем іноземної валюти.	92	377	500,00
5	Відображено різницю між сумою, вирученою від продажу інвалюти, і балансовою вартістю інвалюти, визначеною за курсом НБУ на дату продажу ($37500,00 х (42,50 грн./$ – 42,15 грн./$)).	377	711	13125,00
6	Відображено залік зобов'язань з продажу іноземної валюти.	377	334	1580625,00
б) у зв'язку із зарахуванням 25 % валюти на поточний рахунок ТОВ «Аміго»:				
7	Зараховано залишок валюти на поточний рахунок підприємства.	312	316	$12500,00 526875,00

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій з внесення до статутного капіталу майнових прав та вкажіть назву первинного документу, на підставі якого проведена операція (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Господарські операцій з внесення до статутного капіталу майнових прав (облік у емітента)

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Первинний документ
		Дт	Кт	
1	Сформовано (зареєстровано) СК на суму внесків учасників.			
2	Отримано від засновника внесок до СК у вигляді виключних майнових прав на торгову марку.			
3	Відображено податковий кредит з ПДВ (за наявності зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної).			
4	Сплачено витрати, пов'язані з переоформленням прав.			
5	Включено до первісної вартості НМА витрати, пов'язані з переоформленням прав.			
6	Введено об'єкт НМА в господарський оборот.			
7	Отримано від засновника внесок до СК у вигляді права користування приміщенням.			
8	Відображено суму ПДВ у складі заборгованості			
9	Періодично (наприклад, щомісячно):			
	– визнано витрати поточного періоду за отриманим правом користування;			
	– відображено податковий кредит з ПДВ.			

Завдання 2. Зареєстрований статутний капітал ТОВ «Гранд» становить 800000,00 грн.

Частка в статутному капіталі: інвестора 1 – 50 %, інвестора 2 – 40 %, інвестора 3 (юр. особи-резидента) – 10 % (80000 грн.). Протягом законодавчо обумовленого строку інвестор 3 вніс тільки 20000 грн.

Загальними зборами учасників прийнято рішення про зменшення статутного капіталу на неоплачену частину частки інвестора 3.

Інвестор 3 обліковує фінансову інвестицію на субрахунку 143 за собівартістю з урахуванням зменшення корисності (п. 9 П(С)БО 12). Балансова вартість фінансової інвестиції на дату зменшення статутного капіталу становить 80000,00 грн.

Напишіть проведення щодо господарських операцій зменшення СК, якщо учасник не вніс свою частку в частині обліку в емітента та інвестора 3 (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Облік зменшення СК, якщо учасник не вніс свою частку

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
Облік в емітента				
…				
Облік в інвестора 3				
…				

Завдання 3. Один із засновників підприємства прийняв рішення продати іншому підприємству свою частку в статутному капіталі (корпоративні права) за 200000,00 грн. (балансова вартість фінансової інвестиції 180000,00 грн.). Витрати, пов’язані з придбанням частки, склали 3000,00 грн.

Напишіть проведення щодо господарських операцій з обліку купівлі-продажу корпоративних прав (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Облік купівлі-продажу корпоративних прав

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
Учасник-продавець				
…				
Учасник-покупець				
…				

Задачі для розв’язку

Задача 1. 05.01.2024 р. рішенням учасників ТОВ «АВС» зареєстровано дане підприємство з метою отримання прибутку. Основний вид діяльності ТОВ «АВС» – виробництво готової продукції; серед видів діяльності значиться

роздрібна торгівля товарами.

Статутний капітал ТОВ «АВС» склав 100000,00 грн. Власниками ТОВ «АВС» є фізична особа-резидент Король Віра Іванівна (ІПН 7898555555) та Сом Степан Петрович (ІПН 1234567893). Кожному учаснику ТОВ належить 50% в статутному капіталі.

15.01.2024 р. обидва засновники внесли через поточний рахунок в банку свої частки.

05.01.2024 р. отримано акт наданих послуг від нотаріуса Заєць К.О. (ЄДРПОУ 1258000000), 20.01.2024 р. сплачено нотаріальні послуги з поточного рахунка.

– Напишіть проведення щодо господарських операцій з формування та внеску статутного капіталу (табл. 1.5). Зазначте первинні документи, за якими відображено дані операції.

Таблиця 1.5 – Формування та внесок СК ТОВ «АВС»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
…				

– Чи потрібно операції з внесення СК відображати в звітності? Якщо потрібно, то в якій саме і яким чином?

? Питання для самостійного вивчення:

1. Способи збільшення статутного капіталу.
2. Облік збільшення статутного капіталу.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення першого питання полягає в розгляді способів збільшення СК. Слід звернути увагу, що збільшення СК можливе тільки після внесення всіма учасниками своїх внесків у повному розмірі відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про господарські товариства» від 19.09.91 р. № 1576-XII, ч. 6 ст. 144 ЦКУ. Також необхідно вивчити два основні способи збільшення статутного капіталу та суть даних операцій:

1) здійснення додаткових внесків учасниками або прийняття нових учасників у господарське товариство;

2) реінвестиція дивідендів.

Вивчення другого питання полягає в вивченні обліку збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових внесків з точки зору інвестора та емітента. Слід звернути увагу, як і у випадку з формуванням статутного капіталу, при його збільшенні має місце передача інвестором певного виду внеску (грошових коштів, цінних паперів, майна або майнових прав) до статутного капіталу ТОВ в

обмін на емітовані таким ТОВ корпоративні права та на відображення в обліку інвестора такого майна або виключних майнових прав на субрахунку 702 «Дохід від реалізації товарів», 712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів», 902 «Собівартість реалізованих товарів», 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів», відповідного субрахунку рахунка 14 «Довгострокові фінансові інвестиції».

Вивчаючи облік збільшення СК в емітента слід звернути увагу однойменний субрахунок 401 «Статутний капітал», рахунок 46 «Неоплачений капітал».

Слід звернути увагу на можливий варіант збільшення статутного капіталу підприємства можна і без додаткових внесків. Поповнити статутний капітал можна і за рахунок нерозподіленого прибутку, зокрема, шляхом реінвестиції дивідендів. Вивчаючи дане питання в частині обліку в емітента, слід звернути увагу на субрахунки 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами», 46 «Неоплачений капітал». Варто звернути увагу на те, хто реінвестує дивіденди, зокрема, якщо такою стороною виступає юридична особа-нерезидент, потрібно утримати податок на репатріацію згідно з п.п. «б» п.п. 141.4.1 ПКУ (лист ДФСУ від 06.10.2016 р. № 21690/6/99-99-15-02-02-15, консультація з БЗ 102.18). Якщо ж дивіденди реінвестує нерезидент з країни, з якою Україна має угоду про уникнення подвійного оподаткування, то у такому разі (за наявності перекладеної і легалізованої довідки) можна оподаткувати дивіденди в порядку, який передбачає міжнародний договір (п. 3.2, ст. 103 ПКУ).

Наприклад, загальними зборами учасників ТОВ «Гранд» прийнято рішення про нарахування дивідендів за підсумками 2024 року в сумі 100000,00 грн. і направлення таких дивідендів на збільшення статутного капіталу товариства. Об’єкт оподаткування податком на прибуток товариства за 2024 рік – 70000,00 грн. Учасниками товариства є:

– інвестор 1 – юридична особа, резидент України (платник податку на прибуток) з часткою в статутному капіталі 75 %;

– інвестор 2 – фізична особа, резидент України з часткою в статутному капіталі 25 %. Прийнято рішення повністю реінвестувати отримані дивіденди – направити їх на збільшення статутного капіталу (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Облік збільшення капіталу шляхом реінвестиції дивідендів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
Облік в емітента:				
1	Відображено заборгованість перед учасниками за виплатою дивідендів (нараховано дивіденди):			
	– інвестор 1 (юридична особа).	443	671	75000,00
	– інвестор 2 (фізична особа).	443	671	25000,00
2	Сплачено «дивідендний» авансовий внесок (75000,00 – 70000,00) х 18 % : 100 % = 900,00.	641/АВ	311	900,00
3	Нараховано військовий збір з дивідендів фізичній особі (інвестор 2) (25000,00 х 1,5 %).	671	642/ВЗ	375,00
4	Зареєстровано зміни до статуту товариства у	461	401	100000,00

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
	зв'язку зі збільшенням СК.			
5	Направлено дивіденди на збільшення СК	671	461	100000,00
6	Перераховано військовий збір.	642/ВЗ	311	375,00
7	Отримано кошти на сплату військового збору від акціонера-фізичної особи.	301	671	375,00
8	Списано використаний прибуток наприкінці року.	441	443	100000,00
Облік в інвестора 1 (юридичної особи):				
1	Нараховано дохід у момент прийняття рішення про виплату дивідендів.	373	731	75000
2	Відображено реінвестицію дивідендів.	143	373	75000
3	Списано дохід на фінансовий результат.	731	792	75000

З 17.06.2018 р. прямо прописана можливість збільшення учасниками СК товариства за рахунок нерозподіленого прибутку. Важлива умова: при цьому склад учасників товариства і співвідношення розмірів їх частин у СК не змінюється. Є підстави вважати, що це не реінвестиція, а просто збільшення СК.

Виплату дивідендів товариство зможе здійснювати тільки в грошовій формі. Проте є таке застереження – якщо інше не встановлене одноголосним рішенням загальних зборів учасників, у яких узяли участь усі учасники товариства (ч. 2 ст. 26 Закону про ТОВ). Тож якщо учасники товариства одноголосно приймуть рішення направити дивіденди (розподілений прибуток) на збільшення УК, то чому б і ні?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Учасник – юридична особа вирішив вийти з товариства. Номінальна вартість частки учасника в СК 100000,00 грн. Сальдо на субрахунку 421 «Емісійний дохід» у товариства-емітента на дату виходу учасника склало 5000,00 грн. Належна учасникові частина вартості майна становить 120000,00 грн. Виплата здійснюється:

– грошовими коштами в сумі 84000,00 грн.;

– товаром у сумі 36000,00 грн. (у тому числі ПДВ). Первісна вартість товару – 20000,00 грн. Необхідно відобразити зазначені операції в обліку емітента та інвестора (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Вихід учасника з товариства

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
Облік у товариства (емітента)				
…				
Облік в інвестора				
…				

Тема 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Мета вивчення теми: ознайомитись з сутністю ПДВ; вивчити рахунки бухгалтерського обліку ПДВ; вивчити первинні документи, які підтверджують факт здійснення господарської операції та дають право на податковий кредит; вивчити форми звітності за розрахунками з ПДВ.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

2.1. Сутність та особливості роботи з ПДВ
2.2. Облік розрахунків з податку на додану вартість
2.3. Документальне забезпечення господарських операцій з ПДВ
2.4. Звітність платника ПДВ

Укладіть словничок таких термінів та понять: податок на додану вартість, податкове зобов'язання, податковий кредит, податкова накладна.

Методичні рекомендації

Розкриття першого питання передбачає визначення сутності податку на додану вартість (далі – ПДВ) та його складових. При вивченні даних питань слід, в першу чергу, керуватись податковим кодексом України (далі – ПКУ) та звернути увагу на особливості реєстрації платником ПДВ суб'єктами господарювання (добровільне та обов'язкове), здійснення відповідних розрахунків.

Друге питання передбачає вивчення рахунків обліку, на яких ведеться бухгалтерський облік розрахунків з ПДВ відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, яка затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291, таких як: 641 «Розрахунки за податками», 643 «Податкові зобов'язання», 644 «Податковий кредит», 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті».

В процесі опрацювання третього питання слід ознайомитись з первинними документами, які фіксують господарські операції розрахунків з ПДВ (податкова накладна, розрахунок коригування). Для цього варто переглянути нормативні документи, які регламентують їх форму та порядок складання: наказ МФУ «Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної» 31.12.2015 № 1307.

З метою засвоєння четвертого питання студент має ознайомитись з формою декларації платника ПДВ, яка регламентована Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість, затвердженого наказом МФУ від 28.01.2016 № 21.

? Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність ПДВ.
2. В яких випадках платником ПДВ необхідно реєструватись обов'язково?
3. Кого не стосується межа одного мільйона для реєстрації платником ПДВ.
4. Охарактеризуйте рахунки обліку ПДВ.
5. В які терміни подається звітність з ПДВ і чим це регламентовано?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який рахунок бухгалтерського обліку використовується для обліку ПДВ, нарахованого на продані товари (послуги)?

а) 641 «Розрахунки за податками»;

б) 631 «Розрахунки з постачальниками»;

в) 361 «Розрахунки з покупцями»;

г) 644 «Податковий кредит».

2. Що таке податковий кредит з ПДВ?

а) Сума ПДВ, яку підприємство сплачує до бюджету;

б) Сума ПДВ, на яку підприємство має право зменшити свої податкові зобов'язання;

в) Сума ПДВ, отримана від покупці;

г) Сума ПДВ, сплачена постачальникам.

3. Яким документом оформлюється нарахування ПДВ на продаж товарів (послуг)?

а) Рахунок-фактура;

б) Податкова накладна;

в) Акт виконаних робіт;

г) Товарний чек.

4. Який бухгалтерський запис відображає нарахування ПДВ на продаж товарів (послуг)?

а) Дт 361 Кт 641;

б) Дт 641 Кт 631;

в) Дт 631 Кт 361;

г) Дт 644 Кт 641.

5. Що таке податкове зобов'язання з ПДВ?

а) Сума ПДВ, яку підприємство має сплатити до бюджету;

б) Сума ПДВ, на яку підприємство має право зменшити свої податкові зобов'язання;

в) Сума ПДВ, отримана від покупців;

г) Сума ПДВ, сплачена постачальникам.

6. Який рахунок бухгалтерського обліку використовується для обліку ПДВ, сплаченого постачальникам?

а) 641 «Розрахунки за податками»;

б) 631 «Розрахунки з постачальниками»;

в) 361 «Розрахунки з покупцями»;

г) 644 «Податковий кредит».

7. Яким документом оформлюється отримання податкового кредиту з ПДВ?

а) Рахунок-фактура;

б) Податкова накладна;

в) Акт виконаних робіт;

г) Товарний чек.

8. Який бухгалтерський запис відображає отримання податкового кредиту з ПДВ?

а) Дт 644 Кт 631;

б) Дт 631 Кт 644;

в) Дт 641 Кт 644;

г) Дт 644 Кт 641.

9. Як визначається сума ПДВ до сплати до бюджету?

а) Податкове зобов'язання – Податковий кредит;

б) Податковий кредит – Податкове зобов'язання;

в) Податкове зобов'язання + Податковий кредит;

г) Податкове зобов'язання х Податковий кредит.

10. Яка з наведених операцій не є об'єктом оподаткування ПДВ?

а) Продаж товарів на території України;

б) Імпорт товарів на територію України;

в) Виплата заробітної плати працівникам;

г) Правильна відповідь відсутня.

Приклади розв'язання типових задач

ТОВ «Весна» (ІПН – 141414141414, код ЄДРПОУ – 12344321) у вересні 2024 р. придбало товари у ТОВ «Едельвейс» (шпалери вінілові на флізеліновій основі VP Classic Графа 2110-02 1,06 × 10,05 м) на загальну суму 3600 грн, у т.ч. ПДВ – 600 грн (10 рулонів). При придбанні товарів була отримана зареєстрована постачальником ПН від 25.09.2024 № 35.

Товари були призначені спершу для використання в оподатковуваних операціях і господарській діяльності підприємства. Однак у жовтні 2024 р. частина з цих товарів на суму 1800 грн, у т. ч. ПДВ – 300 грн, було використано в негосподарській діяльності підприємства (ремонт негосподарського/невиробничого приміщення, 5 рулонів).

Необхідно скласти зведену компенсуючу ПН у жовтні 2024 р. таким чином:

– у верхній лівій частині цієї ПН робимо позначку, що це зведена ПН. Для цього у даному полі зазначається ознака зведеності – код «1», яка означає, що ПН складена за пунктом 198.5 ПК (п. 11 Порядку № 1307);

– водночас ставимо позначку «х» у полі «Не підлягає наданню отримувачу (покупцю) з причини», яка засвідчує те, що ПН не видається покупцеві, і наводиться відповідний тип причини «13» – використання товарів/послуг не в

господарській діяльності;

– у графі «Отримувач (покупець)» – власне найменування (тобто ТОВ «Весна»);

– у графі «індивідуальний податковий номер отримувача (покупця)» – умовний ІПН «600000000000», податковий номер покупця не вказуємо;

– рядки VII–IX розділу А не заповнюються (п.п. «8» п. 16 Порядку № 1307);

– у графі 2 розділу Б «Опис (номенклатура) товарів/послуг продавця» зазначаємо дату складання та порядковий номер ПН, які виписана постачальнику товарів, тобто ПН від 25.09.2024 № 35 від ТОВ «Едельвейс» (п.п. «1» п. 16 Порядку № 1307). Також зазначається опис (номенклатура) товарів / послуг постачальника (продавця). Отже, треба додати «*шпалери вінілові на флізеліновій основі VP Classic Графа 2110-02 1,06* х *10,05 м*» (оновлений п.п. «1» п. 16 Порядку № 1307, Наказ № 400; раніше номенклатура не заповнювалася);

– у графі 4 розділу Б «Одиниця виміру товару/послуги, умовне позначення (українське)» вказуємо одиницю виміру товару (оновлений п.п. «8» п. 16 Порядку № 1307, Наказ № 400; раніше одиниця виміру була – «грн»), а також код одиниці виміру (раніше одиниця виміру не вказувалася, так як була «грн»);

– графи 3.1, 3.2, 3.3, 5-9 розділу Б – заповнюються, як і у звичайній ПН (оновлений п.п. «10 п. 16 Порядку № 1307, Наказ № 400; раніше дані графи не заповнювалися).

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій з обліку розрахунків з ПДВ та вкажіть назви первинних документів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Господарські операцій з обліку розрахунків з ПДВ

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Первинний документ
		Дт	Кт	
1	Перераховано передоплату постачальнику за сировину			
2	Отримано зареєстровану податкову накладну і відображено у складі податкового кредиту суму ПДВ			
3	Включено податкову накладну до податкового кредиту поточного періоду			
4	Донараховано податкові зобов'язання до мінімальної бази оподаткування ПДВ згідно з п. 188.1 ПКУ			
5	Поповнено ПДВ-рахунок грошовими коштами (для сплати за звітний період ПДВ або збільшення реєстраційного ліміту)			
6	Списано з електронного ПДВ-рахунку грошові кошти для сплати податкових зобов'язань за звітною декларацією або збільшуючим уточнюючим розрахунком, а також у рахунок погашення податкового боргу з ПДВ			

Завдання 2. ТОВ «Шик», яке виготовляє фарбу для волосся, а також здійснює роздрібну торгівлю перукарським обладнанням, протягом березня 2024 р. здійснювало господарські операції, зазначені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Господарські операції ТОВ «Шик» за березень 2024 р.

№ п/п	Дата	Господарські операції ТОВ «Шик» за березень 2024 р.	Сума, в т.ч. ПДВ	Сума, ПДВ
1	19.03.2024	Відвантаження на експорт тоніків власного виробництва американській компанії «Wella», реєстрація в ЄРПН податкової накладної. *Відповідно до умов контракту:* *- № 26 від 23.01.2024р, перехід права власності на товар від Постачальника Покупцеві здійснюється в момент оформлення ВМД;* *- Сплата за товар здійснюється Покупцем протягом місяця з дати відвантаження товару.*	7833,26 євро	-
2	19.03.2024	Відвантаження сировини (запасів) ТОВ «Блонд» на умовах відстрочення платежу, реєстрація в ЄРПН податкової накладної	80520,00	13420,00
3	22.03.2024	Відвантаження лаків для волосся ТОВ «Золоті ножиці» на умовах відстрочення платежу, реєстрація в ЄРПН податкової накладної	3343,92	557,32
4	24.03.2024	Відвантаження гелів для укладки волосся ТОВ «Сяйво» на умовах відстрочення платежу, реєстрація в ЄРПН податкової накладної	3345,42	555,90
5	26.03.2024	Відвантаження продукції власного виробництва мережі салонів краси ТОВ «Сакура» на умовах відстрочення платежу, реєстрація в ЄРПН податкової накладної	607770,98	101295,16
6	01.02.2024	Попередня плата за сировину ТОВ «Колор», податкову накладну постачальником в ЄРПН зареєстровано вчасно	3928,61	654,77
7	01.02.2024р	Попередня плата за сировину ТОВ «Марафет», податкову накладну постачальником в ЄРПН зареєстровано вчасно	598750,20	99791,70
8	03.03.2024	Отримання сировини на склад від ТОВ «Колор». *За умовами договору, перевезення сировини здійснюється силами і за рахунок постачальника.*	3928,61	654,77
9	05.03.2024	Отримання сировини на склад від ТОВ «Марафет». *За умовами договору, перевезення сировини здійснюється силами і за рахунок покупця.*	598750,20	99791,70
10	05.03.2024	Отримання акту виконаних робіт від ТОВ «Транзит» за перевезення сировини на склад від ТОВ «Марафет», податкову накладну виконавцем в ЄРПН зареєстровано вчасно	2889,12	481,52
11	17.03.2024	Сплата ТОВ «Транзит» за перевезення сировини	2889,12	481,52
12	01.03.2024	Попередня плата за упаковку для пакування	1252,80	208,80

№ п/п	Дата	Господарські операції ТОВ «Шик» за березень 2024 р.	Сума, в т.ч. ПДВ	Сума, ПДВ
		готової продукції ТОВ «Картон», податкову накладну постачальником в ЄРПН зареєстровано вчасно. *За умовами договору, перевезення сировини здійснюється силами і за рахунок постачальника.*		
13	05.03.2024	Отримання упаковки від ТОВ «Картон».	1252,80	208,80
14	31.03.2024	Отримання акту виконаних робіт за оренду виробничого приміщення від ТОВ «Зевс» на умовах відстрочки платежу.	238725,06	39787,51

За лютий 2024 року ТОВ «Шик» сплачено до бюджету ПДВ в сумі 13500,00 грн.

Необхідно:

– Написати проведення до господарських операцій, які зазначено в таблиці 2.2 та вказати назву первинних документів, якими зроблено проведення, заповнивши таблицю 2.3.

Таблиця 2.3 – Господарські операції ТОВ «Шик» за березень 2024 р.

№ п/п	Дата	Господарська операція		Сума	Назва первинного документу
		Дт	Кт		
…					

– На основі отриманих даних в таблиці 2.3, заповнити оборотно-сальдову відомість по рахунку 6432 ТОВ «Шик» за березень 2024 р. та скласти податкові накладні до них.

Таблиця 2.4 – Оборотно-сальдова відомість по рахунку 6432 за Березень 2024 р. ТОВ «Шик»

Рахунок	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
Контрагенти	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Договори						
Документи розрахунку з контрагентами						
6432						
ТОВ «Блонд»						
Договір						
ТОВ «Сяйво»						
Договір						
ТОВ «Сакура»						
Договір						

Рахунок	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
Контрагенти Договори Документи розрахунку з контрагентами	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
ТОВ «Золоті ножиці»						
Разом						

– На основі отриманих даних в таблиці 2.3, заповнити оборотно-сальдову відомість по рахунку 6442 ТОВ «Шик» за березень 2024 р. та заповніть податкові накладні до них.

Таблиця 2.5 – Оборотно-сальдова відомість по рахунку 6442 за Березень 2024 р. ТОВ «Шик»

Рахунок	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
Контрагенти Договори Документи розрахунків з контрагентами	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
6442						
ТОВ «Колор»						
Договір						
ТОВ «Марафет»						
Договір						
ТОВ «Картон»						
Договір						
ТОВ «Транзит»						
Договір						
ТОВ «Зевс»						
Договір						
Разом						

– На основі отриманих даних в таблицях 2.3, 2.4, сформуйте аналіз рахунку 6412 ТОВ «Шик» за березень 2024 р. в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз рахунку 6412 ТОВ «Шик» за березень 2024 р.

Рахунок		Рахунок	Дебет	Кредит
6412		Початкове сальдо	16 500,00	
		64		
		643		
		6432		
		644		
		6442		
		Оборот		
		Кінцеве сальдо		

– Складіть декларацію з податку на додану вартість ТОВ «Шик» за березень 2024 року.

– Яку суму податку на додану вартість ТОВ «Шик» сплатить в бюджет за березень 2024 року?

Задачі для розв’язку

Задача 1. Беручи до уваги дані господарських операцій за жовтень 2024 р. ТОВ «АВС», необхідно:

– Скласти декларацію з податку на додану вартість ТОВ «АВС» за жовтень 2024 р. та перерахувати задекларовану суму в бюджет.

Питання для самостійного вивчення:

1. Бюджетне відшкодування ПДВ.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення першого питання полягає у розгляді сутності поняття «бюджетне відшкодування ПДВ». Слід звернути увагу, хто та в яких випадках має право на бюджетне відшкодування ПДВ та яких умов має дотриматись платник ПДВ. Розглянути порядок відшкодування, особливості уникнення камеральних перевірок.

Наприклад, підприємство придбало у виробника товарів на суму 180000,00 грн з ПДВ і реалізувало їх в іншу країну (експорт) за 200000,00 грн. Так як для експорту діє ставка ПДВ 0%, то виходить ситуація:

– сума нарахованого ПДВ при реалізації – 0,00 грн;

– сума сплаченого ПДВ у вартості товарів – 30000,00 грн (180000,00 х 5/6);

– податкове зобов’язання – податковий кредит:

0 – 30000,00 грн = -30000,00 грн.

Цю суму й можна заявити на відшкодування.

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. 11.07.2024 р. здійснено передоплату штук пакувальних матеріалів згідно Рахунку № 45 від 08.07.2024 р. в сумі 680000,00 грн, в тому числі ПДВ 113333,33 грн.

18.07.2024 р. на склад ТОВ «Шик» надійшло 40000,00 штук пакувальних матеріалів «Ящик картонний» від ТОВ «Картон» в сумі 680000,00 грн, в тому числі ПДВ 113333,33 грн. Разом з товаром, отримано Оригінал Договору № 4 від 01.07.2024 р., товарно-транспортну накладну, Рахунок № 45 від 08.07.2024 р., Видаткову накладну № 145 від 18.07.2024 р. та Сертифікати якості, податкову накладну № 34 від 18.07.2024 р.

20.07.2024 р. отримано від перевізника ТОВ «Транзит» акт виконаних робіт на суму 4800,00 грн., в тому числі ПДВ 800,00 грн.

21.07.2024 р. перераховано кошти за отримані послуги в сумі 4800,00 грн., в тому числі ПДВ 800,00 грн.

30.08.2024 р. на поточний рахунок надійшли кошти, заявлені до бюджетного відшкодування. Всі податкові накладні отримані в ЄРПН у встановлений ПКУ термін на дату першої події. Необхідно:

1. Скласти декларацію з ПДВ та додатки до неї, заявивши до бюджетного відшкодування податкову накладну № 34 від 18.07.2024 р., складену ТОВ «Картон» в сумі 80 000,00 грн.

2. Відобразити операцію з надходження коштів, заявлених до бюджетного відшкодування (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Господарські операції з закупівлі пакувальних матеріалів

№ з/п	Зміст операції	Первинний документ	Дт	Кт	Сума, грн
…					

3. Чим керувався бухгалтер ТОВ «Шик», заявивши до бюджетного відшкодування не повну суму за податковою накладною № 34 від 18.07.2024 р.

Тема 3. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Мета вивчення теми: дослідити правове регулювання оплати праці в Україні; розглянути системи та форми оплати праці; усвідомити сутність фонду оплати праці та його структуру; вивчити рахунки обліку, призначені для нарахування та виплати заробітної плати.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

3.1. Правове регулювання оплати праці в Україні
3.2. Системи та форми оплати праці
3.3. Фонд оплати праці та його структура
3.4. Облік нарахування та виплати зарплати

 Укладіть словничок таких термінів та понять: заробітна плата, штатний розпис, депонована заробітна плата, індексація заробітної плати, податкова соціальна пільга, табель обліку використання робочого часу, преміювання працівників.

Методичні рекомендації

Процес опрацювання першого питання студент має розпочати з вивчення нормативних документів, якими на державному рівні регламентована оплата праці, до них належать: Конституції України, Законі України «Про оплату праці» від 24.03.95 р. № 108/95-ВР, Законі України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.93 р. № 3356-XII, Кодексі законів про працю України від 10.12.71 р. та інших законодавчих актах.

Слід звернути увагу на інший бік цього питання – на особливості договірно регулювання оплати праці. Крім цього варто вивчити сутність поняття «мінімальна заробітна плата» та ознайомитись з її розмірами.

Друге питання передбачає вивчення систем та форм оплати праці. В ході вивчення даного питання слід звернути увагу на форми оплати праці та її види (відрядну та почасову), підвиди.

Вивчення третього питання полягає у вивченні сутності поняття «заробітна плата». Варто приділити увагу вивченню складовим фонду оплати праці, які регламентує Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена наказом Держкомстату від 13.01.2004 р. № 5. Зокрема, необхідно вивчити виплати, які відносять до основної, додаткової зарплати та виплати, які не відносяться до фонду оплати праці.

Четверте питання передбачає вивчення рахунків, на яких ведеться бухгалтерський облік розрахунків з оплати праці відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 р., зокрема, 661 «Розрахунки за заробітною платою», 662 «Розрахунки з депонентами», 663 «Розрахунки за іншими виплатами», 641 «Розрахунки за податками», 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами», 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». Також варто зосередити увагу на особливостях розрахунку заробітної плати працівникам.

? Питання для самоконтролю:

1. Чим врегульована оплати праці в Україні?
2. Охарактеризуйте тарифну систему оплати праці.
3. Дайте характеристику фонду оплати праці.
4. Охарактеризуйте рахунки, на яких ведеться облік оплати праці.
5. Які ви знаєте способи обліку витрат оплати праці?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який документ є основним для обліку робочого часу працівника?

а) Трудовий договір;
б) Наказ про прийняття на роботу;
в) Табель обліку робочого часу;
г) Посадова інструкція.

2. Які види виплат включаються до складу заробітної плати?

а) Оклад, премії, надбавки, відпускні;
б) Оклад, лікарняні, відрядження;
в) Оклад, стипендія, допомога по безробіттю;
г) Оклад, пенсія, аліменти.

3. Які існують форми оплати праці?

а) Відрядна, почасова, акордна;
б) Відрядна, почасова, преміальна;
в) Відрядна, почасова, комісійна;
г) Відрядна, почасова, змішана.

4. Які утримання можуть здійснюватися із заробітної плати працівника?

а) Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, аліменти;
б) Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, штрафи;
в) Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, кредит;
г) Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, комунальні платежі.

5. Який податок нараховується на заробітну плату працівника?

а) Податок на додану вартість;
б) Акцизний податок;
в) Податок на доходи фізичних осіб;
г) Податок на нерухоме майно.

6. Який внесок утримується із заробітної плати на загальнообов'язкове державне соціальне страхування?

а) Єдиний соціальний внесок;
б) Податок на доходи фізичних осіб;
в) Військовий збір;
г) Акцизний податок.

7. Які документи оформлюються для нарахування заробітної плати?

а) Табель обліку робочого часу, наказ про нарахування заробітної плати, розрахунково-платіжна відомість;

б) Трудовий договір, посадова інструкція, наказ про прийняття на роботу; в) Паспорт, ідентифікаційний код, трудова книжка;

г) Заява про прийняття на роботу, наказ про звільнення, особова картка працівника.

8. Яким чином здійснюється облік заробітної плати?

а) Тільки в електронному вигляді;

б) Тільки в паперовому вигляді;

в) Як в електронному, так і в паперовому вигляді;

г) За допомогою усних розпоряджень.

9. Яка відповідальність передбачена за порушення законодавства про оплату праці?

а) Дисциплінарна, матеріальна, адміністративна, кримінальна;

б) Тільки дисциплінарна;

в) Тільки матеріальна;

г) Тільки адміністративна.

10. Які існують види відпусток, що можуть бути надані працівнику?

а) Щорічна основна, щорічна додаткова, навчальна, соціальна;

б) Щорічна основна, щорічна додаткова, лікарняний, відрядження;

в) Щорічна основна, щорічна додаткова, пенсія, аліменти;

г) Щорічна основна, щорічна додаткова, стипендія, допомога по безробіттю.

Приклади розв’язання типових задач

Наприклад, денна тарифна ставка робітника (повна зайнятість) становить 530,00 грн./дн. У січні 2025 він відпрацював 23 дні, у лютому – 20 днів.

Визначимо суму основної зарплати робітника за:

– січень: 530,00 грн./дн. × 23 дн. = 12190,00 грн.;

– лютий: 530,00 грн./дн. × 20 дн. = 10600,00 грн.

Тобто, розмір основної заробітної плати за місяць працівника, якому встановлена денна тарифна ставка, прямо залежить від кількості фактично відпрацьованих ним днів у такому місяці.

При місячній оплаті праці (працівнику встановлено оклад або місячну тарифну ставку) в разі виконання норми праці, розмір основної заробітної плати працівника залишається незмінним. Тобто, якщо працівникові встановлена місячна тарифна ставка (оклад) і він повністю відпрацював усі дні за графіком роботи (змінності) в місяці, за який здійснюється розрахунок зарплати, то йому нараховують тарифну ставку (оклад) у повному розмірі. Отже, в цьому випадку розмір його основної зарплати не залежить від кількості робочих днів у конкретному місяці.

Наприклад, оклад працівника (повна зайнятість) становить 10000,00 грн. У січні й лютому 2025 року він відпрацював усі дні за графіком роботи (тобто 23 і 20 робочих днів відповідно).

Незважаючи на різну кількість робочих днів у цих місяцях, і за січень, і за лютий працівнику буде нарахована основна зарплата в розмірі, який дорівнює окладу (10000,00 грн.).

Водночас, якщо працівник, оплата праці якого здійснюється виходячи з тарифної ставки (окладу), відпрацює через якісь причини (наприклад, хвороба, відпустка) не всі дні місяця, які згідно з графіком є для нього робочими, то основну зарплату йому буде нараховано за фактично відпрацьовані дні.

Тобто, в цьому випадку оклад (місячну тарифну ставку) працівника буде поділено на кількість робочих днів за графіком роботи за місяць, за який здійснюється розрахунок, а потім отриманий результат помножено на кількість днів, фактично відпрацьованих працівником у цьому місяці.

В табелі обліку використання робочого часу фіксується як кількість фактично відпрацьованих днів, так і кількість фактично відпрацьованих годин протягом місяця. Проте при встановленні місячної тарифної ставки (окладу) для розрахунку основної зарплати за фактично відпрацьований час використовується показник кількості фактично відпрацьованих днів протягом місяця.

І тільки у випадках, коли працівник був відсутній на робочому місці протягом декількох годин (запізнився на роботу на декілька годин, перебував у суді тощо), оплата відпрацьованих годин саме в цей день здійснюється виходячи з розрахованого годинного заробітку працівника. За інші робочі дні оплата праці здійснюється виходячи з денного заробітку (лист Міністерства соціальної політики від 27.12.2017 р. № 2993/0/101-17).

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій з обліку оплати праці та вкажіть назву первинного документу, на підставі якого проведена операція (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Господарські операції з обліку оплати праці

Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
	Нараховано заробітну плату робітникам збуту		
	Нараховано оплату перших п’яти днів тимчасової непрацездатності		
	Нараховано допомогу по тимчасовій непрацездатності		
	Нараховано ЄСВ на суму заробітної плати (ставка 22 %)		
	Утримано ПДФО із суми заробітної плати		
	Утримано ВЗ із суми заробітної плати		
	Перераховано ЄСВ		
	Перераховано ПДФО		
	Перераховано військовий збір		

Завдання 2. У зв'язку з фінансовими труднощами, ТОВ «Афіна» не виплатило працівникам заробітну плату за грудень 2024 р. Вона була виплачена тільки у квітні 2025 р.

Необхідно (керуючись даними з таблиці 3.2):

– розрахувати суму компенсації для одного з працівників підприємства. Сума своєчасно не виплаченої йому заробітної плати за вирахуванням ПДФО, ВЗ і ЄСВ склала 3056,72 грн.;

– розрахувати ІСЦ, необхідний для визначення суми компенсації, належної працівнику;

Таблиця 3.2 – Індекси інфляції за 2009 – 2025 роки (умовно)

Місяць/ Рік	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
2009	101,5	100,6	100,6	101,5	100,4	100,6	98,3	99,8	100,4	100,2	100,5	101,6
2010	101,0	98,6	99,3	101,4	99,7	98,2	98,5	99,8	100,2	100,7	100,7	101,4
2012	101,5	101,1	101,1	100,7	100,0	100,1	99,9	98,3	100,6	101,3	101,9	101,5
2013	101,4	100,4	100,4	100,7	100,7	100,7	100,0	99,9	101,3	102,2	101,6	102,4
2014	101,7	101,0	101,6	100,7	100,6	100,6	100,3	100,0	100,4	100,9	101,2	100,9
2015	101,2	101,8	99,7	99,6	100,5	100,1	100,9	100,0	102,0	102,6	101,8	100,9
2016	100,5	100,6	100,2	100,0	100,6	102,2	101,4	100,6	102,2	102,9	102,2	102,1
2017	102,9	102,7	103,8	103,1	101,3	100,8	99,5	99,9	101,1	101,7	101,5	102,1
2018	102,9	101,5	101,4	100,9	100,5	101,1	99,9	99,8	100,8	100,9	101,1	100,9
2019	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8
2020	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2
2021	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2
2022	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5
2023	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0
2024	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7
2025	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1							

– визначити приріст ІСЦ за період невиплати заробітної плати.

Завдання 3. Працівник прийнятий на роботу з 17 лютого 2025 р. 26 лютого 2025 р. він подав заяву про застосування «звичайної» податкової соціальної пільги (далі – ПСП) (п.п. 169.1.1 ПКУ). Оклад працівника – 9000,00 грн.

Необхідно:

– скласти заяву про застосування ПСП;

– розрахувати суму нарахованої заробітної плати за лютий 2025 р.;

– суму ПДФО, що підлягає сплаті до бюджету;

– які дії має зробити бухгалтер перед тим, як взяти до уваги заяву про застосування ПСП в тому самому місяці, в якому робітника прийнято на роботу?

Завдання 4. Працівник підприємства утримує дитину-інваліда віком до 18 років. У 2024 р. він подав заяву про застосування ПСП на підставі п.п. «б» п.п. 169.1.3 ПКУ і документи, що підтверджують право на таку пільгу. Згідно зі свідоцтвом про народження дитини, їй 25 травня 2025 р. виповнилося 18 років. Зарплата працівника за червень 2025 року – 9010,00 грн.

Необхідно:

– скласти заяву про застосування ПСП;

– розрахувати суму нарахованої заробітної плати за червень 2025 р.;

– суму ПДФО, що підлягає сплаті до бюджету;

– коли даний працівник втрачає право на ПСП?

Завдання 5. Великий В. А. і Велика О. С. є чоловіком та дружиною і працюють на одному підприємстві ТОВ «Афіна». У травні 2025 р. вони подали заяви про застосування ПСП і підтвердні документи на право застосування до їх зарплати ПСП на трьох дітей віком до 18 років (п.п. 169.1.2 ПКУ).

Із заяви на ПСП Великого В. А. випливає, що саме він користуватиметься правом на збільшення граничного розміру доходу кратно кількості дітей.

Сума заробітної плати за травень 2025 року, нарахованої:

– Великому В. А., – 12500,00 грн.;

– Великій О. С., – 10850,00 грн.

Необхідно:

– визначити граничний розмір доходу, що дає право на ПСП, для Великого В. А. і Великої О. С. в 2025 р.;

– визначити розмір ПСП, яку можна застосувати до зарплати кожного з подружжя;

– визначити суму ПДФО, що підлягає утриманню з доходу Великого В. А. і Великої О. С.

Задачі для розв'язку

Задача 1. ТОВ «АВС», що здійснює виробництво готової продукції та роздрібну торгівлю товарами, в третьому кварталі мало такі відносини в частині оплати праці:

ТОВ «АВС» в липні 2025 р. здійснено такі розрахунки з оплати праці:

1. Нараховано зарплату економісту Сом Катерині Вікторівні (ІПН 2222222222) в сумі 14500,00 грн. місяць відпрацьовано повністю. Окладна система оплати праці.

2. Нараховано зарплату директору Сидорову Денису Олександровичу (ІПН 2222444422) в сумі 20 000,00 грн. Окладна система. Попередній місяць відпрацьовано повністю.

3. Оклад в бухгалтера Сови Євгенії Данилівни (ІПН 2333333333) в сумі 18 000,00 грн. Вона 24, 25, 26.07.2025 р. вона перебувала у відпустці за свій рахунок. В якій сумі їй нараховано зарплату?

4. Водій Цум Сергій Петрович (ІПН 5556663231) має посадовий оклад 14000,00 грн :

– він з 01.07.2024 – 09.07.2025 р включно перебував на лікарняному. Паперовий лист непрацездатності № ПЕ 458796 надано в бухгалтерію 12.07.2025.

На підприємстві даний робітник працює з 2015 року. Загальний страховий стаж складає 18 років. Нарахована зарплата за період 01.07.2025 – 30.06.2025 р. складає 140000,00 грн, а лікарняні 1600,00 грн. за 15 кал.днів. протягом цього періоду перебував у відпустці за свій рахунок 10 к.днів. повідомлення про виплату коштів до ПФУ подано 31.07.2025 р.

– водій 29.07.2025 р. перебував у відпустці за свій рахунок за сімейними обставинами.

5. Секретар Горлач Анастасія Вікторівна (ІПН 6398636363) має оклад 10000,00 грн. В липні 2025 р. вона відпрацювала місяць повністю.

ТОВ «АВС» в серпні 2025 р. здійснено такі розрахунки з оплати праці:

1. Економіст Сом Катерина Вікторівна (ІПН 2222222222) перебувала у відпустці за сімейними обставинами 4 к. д. з 12.08.2025 – 15.08.2025 р. включно.

З 26.08.2025 – 29.08.2025 р. включно перебувала на лікарняному. *Страховий стаж роботи на даному підприємстві – 3 місяці. Працевлаштована 01.04.2025 р. Загальний страховий стаж – 2 роки 2 місяці. До цього часу працювала в ТОВ «БСД» 8 місяців безперервно, звільнилася 31.03.2025 р. Сума нараховано зарплати за період з 01.04.2025 – 30.06.2025 р. склала 43500,00 грн. Всі дні відпрацьовано повністю.* Повідомлення про виплату коштів до ПФУ 15.09.2025 р.

Необхідно розрахувати суму лікарняних та зарплати Сом Катерини Вікторівни за 08.2025.

2. Директор Сидоров Денис Олександрович (ІПН 2222444422) перебував у відрядженні 2 к. д. з 26.08.2025 – 27.08.2025 р.

Оклад – 20 000,00 грн. Два попередні місяці відпрацьовано повністю.

Розрахувати середню зарплату за час перебування у відрядженні директора та загальний заробіток за 08.2025 р.

3. Оклад в бухгалтера Сови Євгенії Данилівни ((ІПН 2333333333) в сумі 18 000,00 грн. Всі дні відпрацьовано повністю.

4. Водій Цум Сергій Петрович (ІПН 5556663231) має посадовий оклад 14000,00 грн :

– він з 01.08.2025 – 09.08.2025 р включно перебував у відпустці за свій рахунок за сімейними обставинами. Розрахуйте дохід робітника за 08.2025 р.

5. Секретар Горлач Анастасія Вікторівна (ІПН 6398636363) має оклад 10000,00 грн. В серпні вона перебувала у відпустці за свій рахунок за сімейними обставинами 3 к. д. з 29.08.2025 – 31.08.2025 р. Розрахуйте дохід робітниці за 08.2025 р.

ТОВ «АВС» у вересні 2025 р. здійснено такі розрахунки з оплати праці:

1. Економіст Сом Катерина Вікторівна (ІПН 2222222222) перебувала у відпустці за сімейними обставинами 10 к. д. з 01.09.2025 – 10.09.2025 р. включно. Розрахувати суму зарплати Сом Катерини Вікторівни за 09.2025 р. Оклад 14500,00 грн.

2. Директор Сидоров Денис Олександрович (ІПН 2222444422) перебував у відрядженні 2 к. д. з 26.09.2025 – 27.09.2025 р.

Оклад – 20 000,00 грн. Розмір оплати за два попередні місяці маємо в умові задачі.

Розрахувати середню зарплату за час перебування у відрядженні директора та загальний заробіток за 09.2025 р.

3. Оклад в бухгалтера Сови Євгенії Данилівни (ІПН 2333333333) в сумі 18 000,00 грн. З 10.09.2025 – 23.09.2025 р. (14 к. д) вона перебувала в щорічній відпустці. Сума нарахованих відпускних 16500,00 грн.

Розрахуйте загальний дохід робітниці за 09.2025 р.

4. Водій Цум Сергій Петрович (ІПН 5556663231) має посадовий оклад

14000,00 грн. Всі дні відпрацьовано повністю. З 10 вересня 2025 р. з його зарплати утримуються аліменти на користь Цум Інни Миколаївни (ІПН 1236547898) в розмірі 25 % від доходу.

5. Секретар Горлач Анастасія Вікторівна (ІПН 6398636363) має оклад 10000,00 грн. У вересні вона перебувала у відпустці за свій рахунок за сімейними обставинами 3 к. д. з 28.09.2025 – 30.09.2025 р. Розрахуйте дохід робітника за 09.2025 р.

Необхідно:

1. Здійснити нарахування робітників в частині зарплати за кожен місяць третього кварталу 2025 р.: лікарняних, середньої зарплати в період перебування робітників у відрядженні і т.д. Нарахувати та утримати податки.

2. Написати проведення господарських операцій (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Господарські операції з обліку оплати праці

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
…				

3. У випадку розрахунку лікарняних: заповнити протоколи комісії з соціального страхування, заявки про отримання коштів від ПФУ, повідомлення про виплату коштів до ПФУ.

4. Скласти об’єднану звітність за відповідні місяці 2025 р. за правилами діючого на момент рішення завдання законодавства та подати до Пенсійного фонду України.

? Питання для самостійного вивчення:

1. Податкова соціальна пільга.
2. Індексація заробітної плати.
3. Розрахунок лікарняних, декретних та відображення у звітності.
4. Розрахунок відпускних, відряджень та відображення у звітності.
5. Трудова доплата до МЗП.
6. Штатний розпис.
7. Табель обліку використання робочого часу.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення першого питання полягає у розгляді особливостей застосування податкової соціальної пільги (далі – ПСП) до доходів працівників з дня отримання від працівника заяви та підтвердних документів відповідно до п. 169.2 ПКУ. Слід звернути увагу на консультацію ДПС з підкатегорії 103.08.04 БЗ, а саме на те, що застосовується ПСП до нарахованої зарплати за місяць, в якому

подано заяву про її застосування, незалежно від дати подання такої заяви. Також слід приділити увагу випадкам, при яких припиняється застосування ПСП.

Друге питання передбачає вивчення особливостей індексації заробітної плати. Варто вивчити поняття «базовий місяць» для розрахунку індексації. Необхідно звернути увагу на те, що підвищення заробітної плати працівника за рахунок установлення або підвищення інших постійних зарплатних складових (надбавок, доплат, премій тощо) без збільшення посадового окладу (тарифної ставки) не впливає на зміну базового місяця. Окрему увагу слід приділити випадкам визначення базового місяця для новоприйнятих працівників, осіб, переведених на іншу посаду, а також працівників, які вийшли з відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею 3 (6, 16, 18) років. Правила обчислення індексу споживчих цін для проведення індексації та сум індексації грошових доходів населення встановлені Порядком проведення індексації грошових доходів населення, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 р. № 1078.

Третє питання передбачає вивчення особливостей розрахунку лікарняних та декретних, виплати та відображення у звітності. При вивченні даного питання слід ознайомитися з Порядком «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 року № 1266.

Четверте питання передбачає вивчення особливостей розрахунку відпускних та відряджень, їх виплати та відображення у звітності. При вивченні даного питання слід ознайомитися з Порядком «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати», затвердженим постановою КМУ від 8 лютого 1995 р. № 100.

П'яте питання полягає у вивченні поняття «Трудова доплата до розміру МЗП» за правилами Законі України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р. та особливостей її розрахунку. Слід звернути увагу на виплати, які враховуються чи не враховуються під час її визначення.

Наприклад, Працівник – внутрішній сумісник (за обома посадами займає 0,5 штатної одиниці). Оклад за основним місцем роботи – 12000,00 грн, за внутрішнім сумісництвом – 6700 грн. Січень 2024 р. відпрацьовано повністю. Премії, доплати тощо не нараховувалися.

За основним місцем роботи оклад (12000,00 грн) вищий за МЗП (7100,00 грн), тож робити трудову доплату не потрібно. Сума зарплати працівника за основним місцем роботи за січень, розрахована з урахуванням зайнятості, складе: 12000,00 х 0,5 = 6000,00 (грн).

За внутрішнім сумісництвом оклад працівника (6700,00 грн) нижчий за МЗП (7100,00 грн). Обчислюємо трудову доплату.

Заробітна плата за внутрішнім сумісництвом дорівнює: 6700,00 х 0,5 = 3350,00 (грн).

МЗП з урахуванням зайнятості складе: 7100,00 х 0,5 = 3550,00 (грн).

Трудова доплата становить: 3550,00 – 3350,00 = 200,00 (грн).

Сума зарплати за січень за сумісництвом: 3350,00 + 200,00 = 3550,00 (грн).

Шосте питання полягає у вивченні поняття «штатний розпис» відповідно до ч. 3 ст. 64 ГКУ, яка надає право підприємствам самостійно визначати свою організаційну структуру, встановлювати чисельність працівників і штатний розпис. Слід з'ясувати періодичність затвердження штатного розпису на підприємстві та способи його затвердження.

Сьоме питання передбачає вивчення табелю обліку використання робочого часу, який є головним документом, на підставі якого працівникам з почасовою оплатою праці нараховують заробітну плату. Слід звернути увагу, що табель – це поіменний список працівників відділу, служби або іншого структурного підрозділу підприємства з відмітками про використання робочого часу протягом облікового періоду. Його ведуть окремо за категоріями працюючих (керівники, фахівці, службовці, робітники), а в межах категорій – в порядку табельних номерів або в алфавітному порядку. Якщо підприємство невелике, то всі працівники можуть бути об'єднані в одному Табелі. Для глибшого засвоєння даного питання слід ознайомитися з наказом Держкомстату «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці» від 05.12.2008 р. № 489.

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Працівниця прийнята на роботу з 01.01.2025 р. на умовах неповного робочого часу. 07.01.2025 р. вона надала заяву про застосування ПСП за п.п. 169.1.2 ПКУ та підтвердні документи (утримує 3 дітей до 18 років). У заяві зазначила, що її чоловік за місцем своєї роботи користується правом на збільшення граничного розміру доходу, що дає право на ПСП, кратно кількості дітей. За січень працівниці буде нарахована зарплата в сумі 4000 грн.

Необхідно:

– розрахувати суму ПСП за січень 2025 р.;

– розрахувати суму ПДФО за січень 2025 р.

Завдання 2. Працівниця виховує двох дітей віком до 18 років. Одна дитина має інвалідність. Батько дітей – ФОП (доходу у вигляді зарплати не отримує). За якою підставою надання ПСП вона може скористатися? Зарплата працівниці за с січень 2025 р. склала 8400 грн.

Необхідно:

– розрахувати суму ПСП за січень 2025 р.;

– розрахувати суму ПДФО за січень 2025 р.

Завдання 3. Працівниця – зовнішня сумісниця працює у режимі неповного робочого часу. Вона є одинокою матір'ю, виховує дитину віком до 18 років. З батьком дитини працівниця розлучена та отримує від нього аліменти. Чи буде вона мати право на підвищену ПСП на дітей, визначену п.п. «а» п.п. 169.1.3 ПКУ, якщо її зарплата за січень 2025 року складе 4200 грн?

Необхідно:

– розрахувати суму ПСП за січень 2025 р.;

– розрахувати суму ПДФО за січень 2025 р.

Як застосування ПСП відобразити в звітності?

Завдання 4. Оклад працівника (повна зайнятість) – 6000 грн. У січні 2025 р. йому нараховано основну зарплату – 6000,00 грн, доплату за суміщення – 720,00 грн. та премію до ювілею в сумі 500,00 грн. Січень відпрацьовано повністю.

Необхідно:

– визначити загальну суму зарплати, яка візьме участь в порівняльних розрахунках з МЗП;

– розрахувати трудову доплату до МЗП робітника за січень 2025 р.;

– розрахувати загальний дохід робітника за січень 2025 р.

Завдання 5. Розмір відрядної розцінки дорівнює 180 грн/шт. (розрахована виходячи з годинної тарифної ставки). Норма часу на виробництво однієї деталі – 4 год/шт. Облік робочого часу ведеться в годинах. Січень 2025 р. працівник відпрацював повністю (184 год). Кількість виготовлених виробів за місяць – 48 шт. при нормі 46 шт. (норму праці виконано).

Необхідно:

– визначити суму основної зарплати за січень 2025 р.;

– визначити мінімальну зарплатну межу;

– обчислити трудову доплату працівникові (за необхідності).

Що загрожує роботодавцю в разі ігнорування гарантії забезпечення мінімальної заробітної плати?

Тема 4. ОБЛІК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета вивчення теми: вивчити бухгалтерський облік експортних операцій; ознайомитись з рахунками обліку експортних операцій; вивчити бухгалтерський облік імпортних операцій; ознайомитись з рахунками обліку імпортних операцій; вивчити первинні документи, які складаються в господарських операціях зовнішньоекономічної діяльності.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

4.1. Бухгалтерський облік операцій з експорту товарів
4.2. ПДВ при експорті товару
4.3. Бухгалтерський облік операцій з імпорту товарів
4.4. ПДВ при імпорті товару

Укладіть словничок таких термінів та понять: експорт товарів, імпорт товарів, вантажно-митна декларація, курсова різниця, курс валют, податкова накладна.

Методичні рекомендації

Процес опрацювання першого питання студент має розпочати з визначення сутності поняття «експорт товарів» за нормами Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 № 959-XII. Слід звернути увагу на відображення доходу за експортними операціями, яке в бухгалтерському обліку регулюється правилами П(С)БО 15 «Доходи» і П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» та вивчити відповідні рахунки обліку за нормами Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 р.

Наприклад, підприємство надало нерезиденту послуги перевезення на митній території України вартістю 1000,00 євро (у тому числі ПДВ). В бухгалтерському обліку операції відобразяться записами, які наведено в табл. 4.1.

Таблиця 4.1 – Постачання послуг нерезиденту (на умовах передоплати)

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, Євро / грн
		Дт	Кт	
Отримання передоплати за послуги від нерезидента				
1	Надійшла від нерезидента передоплата за послуги (зарахована валюта на розподільчий рахунок) (курс НБУ – 37,0 грн/євро)	316	681	1000,00 євро / 37000,00 грн.
2	Зараховано валюту на поточний валютний рахунок (курс НБУ – 36,0 грн/євро)	312	316	1000,00 євро / 36000,00 грн.
3	Відображено курсову різницю на дату зарахування валюти на поточний рахунок ((36,0–37,0) × 1000,00 євро)	945	316	1000,00 грн.
4	Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ ((1000,00 × 36,0) × 20 % : 120 %)	643	641/ПДВ	6000,00
5	Відображено курсову різницю за валютою на дату балансу (курс НБУ – 36,4 грн/євро), ((36,4 – 36,0) × 1000,00)	312	714	400,00
Надання послуг нерезиденту				
6	Надано послуги нерезиденту (складено акт)	362	703*	1000,00 євро / 37000,00 грн.
7	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	703	643	6000,00 грн
8	Списано собівартість наданих послуг	903	23	20000,00 грн.
9	Відображено залік заборгованостей	681	362	1000,00 євро / 37000,00 грн.

Друге питання передбачає вивчення особливостей оподаткування податком на додану вартість експортних операцій за ст. 188 ПКУ. При вивченні даного питання слід ознайомитись з Порядком заповнення податкової накладної, затвердженого наказом МФУ від 31.12.2015 р. № 1307.

Вивчення третього питання полягає у розгляді операцій з придбання імпортних активів (запасів, необоротних активів), які відображають за правилами П(С)БО 9 «Запаси» і П(С)БО 7 «Основні засоби», у яких встановлено порядок формування первісної вартості таких активів, а також П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Слід вивчити відповідні рахунки обліку за нормами Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 р.

Четверте питання передбачає вивчення особливостей оподаткування податком на додану вартість імпортних операцій за ст. 185, 187, 190 ПКУ.

Для рішення задач слід вивчити первинні документи, які складаються під час оформлення господарських операцій.

? Питання для самоконтролю:

1. В чому суть поняття «експорт товарів»?
2. На яких рахунках ведеться облік експортних операцій?
3. В чому суть поняття «імпорт товарів»?
4. На яких рахунках ведеться облік імпортних операцій?
5. Які первинні документи складаються при імпорті та при експорті товарів?
6. Назвіть звіти, в яких мають місце експортні та імпортні операції.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який документ є основним для обліку експортної операції?
а) Рахунок-фактура;
б) Вантажна митна декларація;
в) Договір купівлі-продажу;
г) Усі перелічені документи.
2. Які витрати включаються до собівартості імпортного товару?
а) Ціна придбання товару;
б) Транспортні витрати;
в) Митні платежі;
г) Усі перелічені витрати.
3. Який метод обліку валютних операцій використовується в Україні?
а) Метод FIFO;
б) Метод LIFO;
в) Метод середньозваженої вартості;
г) Валютний курс на дату операції.
4. Які податки нараховуються при імпорті товарів в Україну?
а) ПДВ;
б) Акцизний податок;
в) Мито;

г) Усі перелічені податки.

5. Який документ підтверджує факт оплати за експортний товар?

а) Платіжне доручення;

б) Виписка з банківського рахунку;

в) Акт приймання-передачі товару;

г) Усі перелічені документи.

6. Які особливості обліку експортних операцій з давальницькою сировиною?

а) Сировина обліковується на позабалансовому рахунку;

б) Виготовлена продукція обліковується за собівартістю переробки;

в) Валютні операції обліковуються за курсом на дату переробки;

г) Усі перелічені особливості.

7. Які документи необхідні для митного оформлення імпорту товарів?

а) Вантажна митна декларація;

б) Сертифікат походження товару;

в) Рахунок-фактура;

г) Усі перелічені документи.

8. Як обліковуються курсові різниці, що виникають при здійсненні імпортних операцій?

а) Відносяться на доходи або витрати періоду;

б) Капіталізуються;

в) Залишаються незмінними;

г) Інші варіанти.

9. Які існують види митних режимів?

а) Імпорт;

б) Експорт;

в) Транзит;

г) Усі перелічені режими.

10. Які фактори впливають на формування ціни експортного товару?

а) Собівартість виробництва;

б) Кон’юнктура ринку;

в) Умови поставки;

г) Усі перелічені фактори.

Приклади розв’язання типових задач

Наприклад, 03.10.2024 р. підприємство отримало від покупця передоплату в сумі 10000,00 дол. США., (курс НБУ – 39,4543 грн. / дол. США).

05.10.2024 р. (курс НБУ – 39,3606 грн. / дол. США) отримано ще 10000,00 дол. США.

12.10.2024 р. (курс НБУ – 39,8779 грн. / дол. США) здійснено відвантаження (передані ризики і вигоди покупцеві) на суму 20000,00 дол. США.

Дохід від реалізації склав 788149,00 грн. (10000,00 дол. США × 39,4543 грн. / дол. США + 10000,00 дол. США × 39,3606 грн. / дол. США).

Господарські операції, які підприємство має відобразити в бухгалтерському обліку, наведено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Бухгалтерський облік експортних операцій

№ з/п	Дата операції	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, дол. США / грн.
			Дт	Кт	
1	03.10	Надійшла передоплата за товар від нерезидента на розподільчий рахунок (у розмірі 50 %), (курс НБУ – 39,4543 грн / дол. США)	316	681	10000,00 дол. США / 394543, грн.
2	04.10	Зараховано валюту на поточний рахунок (курс НБУ – 39,4642 грн / дол. США)	312	316	10000,00 дол. США / 394642,00 грн.
3		Відображено курсову різницю ((39,4642 – 39,4543) × 10000,00)	316	714	99,00 грн.
4	05.10	Надійшла передоплата за товар від нерезидента на розподільчий рахунок (останні 50 %) (курс НБУ – 39,3606 грн. / дол. США)	316	681	10000,00 дол. США / 393606,00 грн.
5	06.10	Зараховано валюту на поточний рахунок (курс НБУ – 39,3602 грн. / дол. США)	312	316	10000,00 дол. США / 393602,00 грн.
6		Відображено курсову різницю ((39,3602 – 39,3606) × 10000,00)	945	316	4,00 грн.
7	12.10	Відвантажено товар на експорт*	362	702	20000,00 дол. США / 788149,00 грн.
8		Здійснено залік заборгованостей	681	362	20000,00 дол. США / 788149,00 грн.

Таким чином, дохід експортера відображається в той момент, коли до покупця перейшли ризики й контроль над товаром. Перехід ризиків визначається договірними умовами постачання, а контролю – правом власності на товар. Аванс експортеру фіксується за курсом НБУ на дату надходження, при відвантаженні заборгованість, виражена за курсом НБУ на дату такого відвантаження, перераховується за курсом НБУ на дату надходження оплати.

Наприклад, за умовами ЗЕД-контракту з нерезидентом, ТОВ «Афіна» імпортує товар вартістю 50000,00 дол. США (курс НБУ на дату оформлення ВМД – 26,3 грн./дол. США, на дату оприбуткування товару – 26,5 грн./дол. США). Митна вартість товару, заявлена в ВМД, – 51000,00 дол. США (умовно).

Сплачені мито 5 % і «ввізний» ПДВ.

Сплачено послуги митного брокера – 10000,00 грн. (без ПДВ); послуги міжнародного перевезення (ПДВ 0 %) – 25000,00 грн. Курс НБУ на дату балансу – 26,7 грн./дол. США.

В наступному місяці з валютного рахунку підприємство здійснило оплату за отриманий товар (курс НБУ – 26,4 грн./дол. США).

Операції, які слід відобразити ТОВ «Афіна, показано в табл. 4.3.

Таблиця 4.3 – Імпорт товару (перша подія – отримання товару)

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дт	Кт	
1	Перераховано митним органам кошти на сплату митних платежів:			
	– мито (51000,00 × 26,3 × 5 %)	377	311	67065,00 грн.
	– «ввізний» ПДВ ((51000,00 × 26,3 + 67065,00) × 20 %)	377	311	281673,00 грн.
2	Оплачено послуги митного брокера	377	311	10000,00
3	Перераховано плату за послуги міжнародного перевезення (ПДВ – 0 %)	377	311	25000,00
4	Відображено суму «ввізного» ПДВ у складі ПК (оформлено МД)	641/ ПДВ	377	281673,00
5	Оприбутковано імпортний товар (50000,00 × 26,5)	281	632	50000,00 дол. США / 1325000,00 грн.
6	Віднесено на збільшення первісної вартості:			
	– суму ввізного мита	281	377	67065,00 грн.
	– вартість послуг митного брокера	281	685	10000,00 грн.
	– вартість міжнародного перевезення	281	631	25000,00 грн.
7	Відображено залік заборгованостей з митним брокером	685	377	10000,00 грн.
8	Відображено залік заборгованостей з перевізником	631	377	25000,00 грн.
9	Відображено на дату балансу курсові різниці за заборгованістю перед нерезидентом ((26,7 – 26,5) × 50000,00)	945	632	10000,00 грн.
10	Списано курсову різницю на фінансовий результат	791	945	10000,00 грн.
11	Перераховано оплату нерезиденту (50000,00 × 26,4)	632	312	50000,00 дол. США / 1320000,00 грн.
12	Відображено курсову різницю, нараховану на дату операції ((26,4 – 26,7) × 50000,00)	632	714	15000,00 грн.
13	Списано курсову різницю на фінрезультат	714	791	15000,00 грн.

Таким чином, контроль над товаром підприємство отримує при отриманні ризиків і вигод, пов’язаних з правом власності на товар.

Дата відображення в обліку імпортного активу не залежить від дати оформлення МД.

Якщо ввезення товару – перша подія, то перераховувати в гривні його валютну вартість слід за курсом НБУ на дату визнання товару активом.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій обліку ЗЕД та вкажіть назву первинного документу, на підставі якого проведена операція (табл. 4.4).

Таблиця 4.4 – Господарські операцій з обліку ЗЕД

Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
	Зараховано на розподільчий рахунок банку часткову передоплату за товар		
	Перераховано плату за митне оформлення		
	Нараховано плату за митне оформлення		
	Отримано послуги митного брокера		
	Оплачено послуги митного брокера		
	Списано собівартість реалізованих на експорт товарів		
	Оприбутковано ввезені імпортні товари		
	Ввізне мито включено до первісної вартості товарів		
	Повернено товар нерезиденту		

Задачі для розв’язку

Задача 1. У вересні 2024 р. виробниче підприємство ТОВ «АВС» уклало експортний Контракт № 17/09/24-1 від 17.09.2024 з підприємством «DVC» на поставку готової продукції «Фарба для волосся АВС», блонд, (шт.), (0,25 кг)». В контракті оговорені такі умови:

1) Загальна вартість Контракту визначається сумою вартості всіх підписаних Додатків (Специфікацій), до даного Договору.

2) Умови оплати:

– поставка готової продукції здійснюється на умовах 100% передплати за рахунок постачальника.

– терміни, умови передплати та/або повної оплати за готову продукцію вказуються в Специфікаціях до цього Договору.

– валюта Договору – Євро.

08.01.2025 р. ТОВ «АВС» виписано Рахунок на оплату № 32 від 08.01.2025 р. на 7200 шт. готової продукції «Фарба для волосся АВС», блонд, (шт.), (0,25 кг)» по 5,00 євро за 1 шт.

17.01.2025 р. на розподільчий рахунок надійшла 100% передплата за готової продукції «Фарба для волосся АВС», блонд, (шт.), (0,25 кг)» в сумі 36000,00 Євро.

17.01.2025 р. на вимогу банку ТОВ «АВС» надано гарантійний лист, за яким банком зараховано передоплату за контрактом № 17/09/24-1 від 17.09.2024 р. на

поточний рахунок підприємства. Цього ж дня ТОВ «АВС» надано в банк заяву на продаж валюти в повній сумі. Кошти від продажу валюти зараховані 17.01.2025 р. на поточний рахунок ТОВ «АВС». Курс на міжбанку склав 45,00 грн/євро. Курс НБУ 43,3200 грн/євро. Комісійна винагорода банку від продажу валюти склала 1% від суми продажу валюти.

27.01.2025 р. відвантажено товар покупцеві. В цей же день складено ВМД. Доставка товару здійснюється силами та за рахунок покупця.

Необхідно:

1. Скласти гарантійний лист, за яким банком зараховано передоплату за контрактом № 17/09/24-1 від 17.09.2024 р.

2. Скласти проведення до господарських операцій (табл. 4.5).

Таблиця 4.5 – Проведення до господарських операцій з експорту ГП

№ з/п	Зміст операції	Первинний документ	Дт	Кт	Сума, грн / євро
1					
…					

3. Скласти та податкову накладну на дану операцію відповідно до Порядку заповнення податкової накладної, затвердженого наказом МФУ від 31.12.2015 р. № 1307.

Задача 2. У вересні 2024 р. виробниче підприємство ТОВ «АВС» уклало імпортний Контракт № 08/09/24-1 від 08.09.2024 р. з підприємством «DC Group» закупівлю сировини «Пігменти «Мікс блонд», яка використовується для виготовлення готової продукції «Фарба для волосся АВС», блонд, (шт.), (0,25 кг)». В контракті оговорені такі умови:

1). Загальна вартість Договору визначається сумою вартості всіх підписаних Додатків (Специфікацій), до даного Договору.

2). Умови оплати:

– поставка товару здійснюється на умовах 100% передплати.

– терміни, умови передплати та/або повної оплати за Товар вказуються в Специфікаціях до цього Договору.

– перевезення здійснюється силами і за рахунок покупця.

– валюта Договору – Євро.

20.01.2025 р. ТОВ «АВС» Сплатило Інвойс № 55 від 18.01.2025 р. на 3 тони сировини «Пігменти «Мікс блонд» по 6,60 євро за 1 кг. Кошти для оплати сировини куплені в цей же день. Курс на міжбанку склав 45,00 грн/євро. Курс НБУ 43,3684 грн/євро.

Комісійна винагорода банку від продажу валюти склала 1 % від суми купівлі валюти. Комісія за проведення платежу банку клала 20 євро по курсу НБУ та була знята з поточного рахунку в день здійснення господарської операції.

26.02.2025 р. на склад надійшла сировина «Пігменти «Мікс блонд» 3 тони по 6,60 євро за 1 кг. Разом з товаром, отримано CMR, Інвойсу, Пакувальні листи та Сертифікати якості.

26.02.2025 р. отримано від перевізника акт виконаних робіт на суму 45 000,00 грн. та належним чином оформлену CMR та перераховано кошти за отримані послуги в сумі, вказаній в акті виконаних робіт.

Необхідно:

1. Скласти проведення на вищезазначені господарські операції (табл. 4.6).

Таблиця 4.6 – Зміст господарських операцій з імпорту сировини

№ з/п	Зміст операції	Первинний документ	Дт	Кт	Сума, грн / євро
1.					
…					

2. Відобразити дану операцію в декларації з ПДВ за січень 2025 р.

? Питання для самостійного вивчення:

1. Повернення товарів у ЗЕД.
2. Експорт без вивезення – особливості обліку.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення першого питання полягає у розгляді ситуації ввезення/вивезення товарів, які підлягають поверненню продавцеві.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на те, що повернення товару нерезидентом (ввезення) може здійснюватися в митному режимі реімпорту, а товару нерезидентові (вивезення) – у митному режимі реекспорту.

Слід приділити увагу вивченню правил бухгалтерського обліку реімпорту та реекспорту товарів. Також слід звернути увагу на ПДВ-облік у разі реімпорту товарів.

Вивчення другого питання полягає у розгляді ситуацій, при яких нерезидент купує товар, але фізично цей товар залишається в Україні (скажімо, нерезидент відправляє його на переробку як давальницьку сировину якомусь українському переробнику). При вивченні даного питання слід звернути увагу на НП(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів» та згадати сутність монетарних та не монетарних статей. Також слід переглянути особливості оподаткування зазначених операцій ПДВ, звернувшись до п.п. «б» п. 187.1 ПКУ.

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Підприємство 29.09.2024 р. продало нерезиденту товарів на 10000,00 дол. США без їх вивезення за межі митної території України.

Курс НБУ на дату відвантаження 40,31 грн/дол. США, на дату оплати (04.10.2024 р.) – 40,35 грн. / дол. США, на дату балансу (30.09.2024 р.) – 40,41 грн/дол. США.

Необхідно:

– скласти проведення на вищезазначені господарські операції (табл.4.7).

Таблиця 4.7 – Експорт без вивезення

№ з/п	Дата операції	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн/дол. США
			Дт	Кт	
…					

Тема 5. ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мета вивчення теми: ознайомитися з сутністю доходів і витрат; вивчити рахунки, на яких ведеться облік доходів і витрат діяльності підприємства.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

5.1. Класифікація доходів і витрат за видами діяльності
5.2. Облік доходів діяльності підприємства
5.3. Облік витрат діяльності підприємства

Укладіть словничок таких термінів та понять: доходи, витрати, операційна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність.

Методичні рекомендації

Процес опрацювання першого питання студент має розпочати з вивчення класифікації діяльності підприємств, яка передбачена чинними П(С)БО та їх місце на рахунках бухгалтерського обліку. Зокрема, слід приділити увагу вивченню сутності таких понять, як «дохід», наведеного в П(С)БО 15 «Дохід» та, витрати, що визначено в П(С)БО 16 «Витрати».

Друге питання передбачає вивчення обліку доходів діяльності підприємства за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій, який затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291.

Варто звернути увагу особливості виникнення доходів в бухгалтерському та податковому обліку (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Взаємовідносини з покупцями-резидентами України

Податкові доходи			Податкові зобов'язання з ПДВ	
Категорія доходу	Дата збільшення	Пункт ПКУ	Дата виникнення	Пункт ПКУ
Дохід від реалізації товарів	Дата переходу до покупця права власності на такий товар	п. 137.1	У загальному випадку – дата першої з подій: – або дата надходження коштів від покупця на банківський рахунок (до каси) платника податку в оплату товарів/послуг; – або дата відвантаження товарів чи оформлення документа, що підтверджує факт надання послуг. При здійсненні операцій з постачання товарів/послуг з оплатою їх вартості за рахунок бюджетних коштів датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ є дата зарахування коштів на поточний рахунок платника податків.	п.п. 187.1, 187.7
Дохід від виконання робіт і надання послуг	Дата складання документа, що підтверджує факт виконання робіт або надання послуг			
Інші доходи	Дата виникнення таких доходів за правилами бухгалтерського обліку, якщо інше не передбачено нормами розд. III ПКУ.	п. 137.16		

Наприклад, якщо першою подією є надходження передоплати, то порядок відображення доходу при обліку реалізації товарів буде відображено проведеннями, наведеними в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Облік операцій з покупцями-резидентами

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Дт	Кт		доходи	витрати
1	Надійшла передоплата за товар	311	681	24000,00	–	–
2	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	643	641/ПДВ	4000,00	–	–
3	Відвантажено покупцеві товар	361	702	24000,00	20000,00	–
4	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ	702	643	4000,00	–	–
5	Проведено залік заборгованостей	681	361	24000,00	–	–
6	Списано собівартість реалізованого товару	902	281	16000,00	–	16000,00
7	Сформовано фінансовий результат	702	791	20000,00	–	–
		791	902	16000,00	–	–

Вивчення третього питання полягає у розгляді рахунків обліку витрат діяльності підприємства за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, який затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291.

? Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає сутність доходів за видами діяльності підприємства?
2. Які ви знаєте витрати за видами діяльності?
3. Охарактеризуйте рахунки обліку доходів підприємства.
4. Охарактеризуйте рахунки обліку витрат підприємства.
5. Дайте характеристику рахунку обліку витрат з податку на прибуток.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який з наведених нижче принципів бухгалтерського обліку передбачає відображення доходів і витрат у тому періоді, в якому вони були здійснені, незалежно від фактичного надходження або сплати грошових коштів?

а) Принцип безперервності діяльності;
б) Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат;
в) Принцип обачності;
г) Принцип історичної собівартості.

2. Що відноситься до доходів підприємства?

а) Витрати на заробітну плату працівників;
б) Надходження від продажу товарів або послуг;
в) Витрати на оренду приміщення;
г) Витрати на рекламу.

3. Які витрати класифікуються як операційні?

а) Витрати на придбання обладнання;
б) Витрати, пов’язані з основною діяльністю підприємства;
в) Витрати на сплату податку на прибуток;
г) Фінансові витрати.

4. Що таке собівартість реалізованої продукції?

а) Витрати на виробництво та збут продукції;
б) Витрати на управління підприємством;
в) Витрати на рекламу;
г) Витрати на оренду.

5. Яким чином впливає на фінансовий результат підприємства перевищення доходів над витратами?

а) Призводить до збитку;
б) Призводить до прибутку;
в) Не впливає на фінансовий результат;
г) Призводить до зменшення власного капіталу.

6. Який з наведених нижче документів використовується для обліку доходів і витрат підприємства?

а) Баланс;
б) Звіт про фінансові результати;

в) Звіт про рух грошових коштів;

г) Податкова декларація.

7. Що таке амортизація?

а) Процес поступового перенесення вартості необоротних активів на витрати;

б) Витрати на ремонт та обслуговування обладнання;

в) Витрати на придбання сировини та матеріалів;

г) Витрати на заробітну плату працівників.

8. Які витрати відносяться до адміністративних?

а) Витрати на виробництво продукції;

б) Витрати на збут продукції;

в) Витрати на управління підприємством;

г) Фінансові витрати.

9. Що таке фінансовий результат діяльності підприємства?

а) Різниця між доходами та витратами за певний період;

б) Сума всіх доходів підприємства;

в) Сума всіх витрат підприємства;

г) Вартість майна підприємства.

10. Яким чином обліковуються доходи і витрати від фінансової діяльності?

а) У складі операційних доходів і витрат;

б) Окремо від операційних доходів і витрат;

в) У складі інших доходів і витрат;

г) Не обліковуються.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій з обліку доходів і витрат на підприємстві та вкажіть назву первинного документу, на підставі якого проведена операція (табл. 5.3).

Таблиця 5.3 – Господарські операцій з обліку доходів і витрат

Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
	Відображено дохід від реалізації готової продукції.		
	Списано собівартість реалізованого товару.		
	Сформовано фінансовий результат від реалізованого товару.		
	Відображено дохід від надання послуг резиденту.		
	Нараховано відсотки за користування кредитом.		
	Відображено дохід від надання послуг нерезиденту.		
	Сформовано фінансовий результат від надання послуг нерезиденту.		
	Віднесено на фінансовий результат витрати у вигляді		

Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
	винагороди комісіонеру.		
	Нараховано відсотки за векселем (облік у покупця товару (векселедавця)).		

Завдання 2. ТОВ «Зевс» 14.02.2025 р. отримало товар на суму 6000,00 грн. (у тому числі ПДВ 1000,00 грн.). Під час приймання було виявлено, що товар на суму 2400,00 грн. (у тому числі ПДВ 400,00 грн.) зіпсовано з вини транспортної організації. Підприємство пред'явило претензію транспортній організації, яка відшкодувала суму заподіяної шкоди.

24.02.2025 р. отримано від контрагента суму штрафних санкцій в розмірі 5535,95 грн. Відповідно до п. 137.13 ПКУ, дохід виникає за датою фактичного надходження «штрафних» сум.

Необхідно:

– заповнити таблицю 5.4, а саме зазначити господарські операції;

– визначити дату виникнення доході в податковому обліку та її суму.

Таблиця 5.4 – Господарські операції з обліку претензії у пред'явника

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Дт	Кт		Доходи	Витрати
…						

Задачі для розв'язку

Задача 1. Беручи до уваги дані господарських операцій ТОВ «АВС», необхідно:

– визначити кінцеве сальдо по субрахунках рахунків класу 7 «Доходи і результати діяльності» (окремо за 2024 р., окремо за 2025 р.);

– визначити кінцеве сальдо по субрахунках рахунків класу 9 «Витрати діяльності» (окремо за 2024 р., окремо за 2025 р.).

Питання для самостійного вивчення:

1. Доходи майбутніх періодів.
2. Витрати майбутніх періодів

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення першого питання полягає у розгляді бухгалтерського обліку доходів, які були отримані підприємством в поточному або попередніх звітних періодах, що належать до подальших звітних періодів, включаються до складу

доходів майбутніх періодів. Зокрема, варто взяти до уваги, що до таких доходів, належать кошти у вигляді отриманих авансових платежів за передані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата газет, журналів, періодичних і довідкових видань, виручка від продажу квитків транспортних і театрально-видовищних підприємств, абонентська плата за користування засобами зв'язку, плата за навчання, унесена авансом, тощо.

Слід вивчити рахунок 69 «Доходи майбутніх періодів», який призначений для обліку інформації про доходи майбутніх звітних періодів за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, який затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291. Також варто приділити увагу на правила оподаткування доходу в податковому обліку. Наприклад, в червні 2024 р. на поточний рахунок підприємства від орендаря надійшов авансовий платіж за оренду офісного приміщення за період із червня по грудень 2024 р. в сумі 8400,00 грн. (у тому числі ПДВ 1400,00 грн.). (табл. 5.5).

Таблиця 5.5 – Облік доходів майбутніх періодів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Дт	Кт		доходи	витрати
Червень 2024 р.						
1	Надійшов орендний платіж від орендаря на поточний рахунок підприємства	311	681	8400,00	–	–
2	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ у складі орендного платежу.	643	641/ПДВ	1400,00	–	–
3	Визнано дохід поточного звітного періоду (8400,00 грн. : 7 міс.)	377	713	1200,00	1000,00	–
4	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ	713	643	200,00	–	–
5	Відображено залік заборгованостей	681	377	1200,00	–	–
6	Відображено доходи майбутніх звітних періодів (липня – грудня 2024 р.) без ПДВ. ((8400,00 грн. – 1400,00 грн.) – (1200,00 грн. – 200,00 грн.))	681	69	6000,00	–	–
7	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ (1400,00 грн. – 200,00 грн.)	681	643	1200,00	–	–
8	Списано доходи на фінансовий результат	713	791	1000,00	–	–
Липень 2024 року (і так далі до грудня 2024 р.)						
9	Визнано дохід поточного звітного періоду (6000,00 грн. : 6 міс.)	69	713	1000,00	1000,00	–
10	Списано доходи на фінансовий результат	713	791	1000,00	–	–

Вивчення другого питання полягає у вивченні рахунків бухгалтерського обліку витрат майбутніх періодів, а саме рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів». Зокрема, варто взяти до уваги, що до таких витрат, які обліковують на рахунку 39, відносять витрати, пов'язані з:

– підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості;

– освоєнням нових виробництв та агрегатів;

– сплатою авансом орендних платежів;

– оплатою страхового полісу, торгового патенту;

– передплатою газет, журналів, періодичних і довідкових видань тощо.

Ці витрати залежно від спрямованості включають до складу:

– собівартості виготовленої продукції (якщо вони безпосередньо пов'язані з виробництвом певної продукції);

– загальновиробничих витрат (якщо їх не можна віднести до конкретного виду продукції, але такі витрати мають виробничий характер);

– витрат звітного періоду (адміністративних, збутових чи інших операційних).

Варто звернути увагу на те, що в податковому обліку накопичення витрат майбутніх періодів не відображають. Порядок їх списання залежить від виду господарської операції.

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. ТОВ «Афіна» орендує приміщення під офіс. Щомісячна сума орендних платежів – 1200,00 грн. (у тому числі ПДВ 200,00 грн.). За умовами договору оренди, орендар вносить орендну плату авансом за два наступні місяці, тобто в серпні 2024 р. – за вересень і жовтень 2024 р.

Необхідно:

– заповнити табл. 5.6 в частині бухгалтерських проведень щодо зазначених господарський операцій та відобразити суми витрат в періоді їх виникнення.

Таблиця 5.6 – Облік витрат майбутніх періодів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Дт	Кт		доходи	витрати
Серпень 2024 року						
1	Перераховано орендодавцеві орендну плату за наступні два місяці				–	
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ (за наявності податкової накладної)				–	

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	Податковий облік	
		Дт	Кт		доходи	витрати
3	Віднесено суму орендної плати на витрати майбутніх періодів				–	
4	Списано раніше відображену суму податкового кредиту з ПДВ				–	
Вересень 2024 року						
5	Включено до витрат суму орендної плати за вересень				–	
					–	
Жовтень 2024 року						
6	Включено до витрат суму орендної плати за жовтень				–	
					–	

Тема 6. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Мета вивчення теми: вивчити сутність податку на прибуток; ознайомитись з рахунками обліку податку на прибуток; пізнати сутність відстрочених податкових активів та зобов'язань; ознайомитись з термінами звітності та сплати податку на прибуток.

? Питання для опанування теоретичного матеріалу

6.1. Бухгалтерський облік податку на прибуток
6.2. Розрахунок відстрочених податків
6.3. Декларація з податку на прибуток

Укладіть словничок таких термінів та понять: податок на прибуток, декларація з податку на прибуток, відстрочені податкові активи, відстрочені податкові зобов'язання.

Методичні рекомендації

Процес опрацювання першого питання студент має розпочати з визначення сутності облікового поняття «податок на прибуток». Для цього слід приділити увагу нормативним документам, які встановлюють базу, об'єкт оподаткування, ставки цього податку, а саме звернутись до Податкового кодексу України та до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, яка затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291, яка регулює питання бухгалтерського обліку податку на прибуток (далі – ПП).

Друге питання передбачає вивчення порядку розрахунку відстрочених податків і визнання витрат (доходу) з податку на прибуток. При цьому слід ознайомитись з нормами НП(С)БО 17 «Податок на прибуток». При вивченні даного питання слід усвідомити сутність таких облікових понять, як «Відстрочені податкові зобов'язання» та «Відстрочені податкові активи».

Вивчення третього питання полягає у розгляді порядку звітування з податку на прибуток підприємствами. Звітні періоди визначені в п.п. 137.4 і 137.5 ПКУ. Також дане питання передбачає вивчення основних аспектів складання та подачі декларації з податку на прибуток.

? Питання для самоконтролю:

1. Визначте сутність податку на прибуток підприємств.
2. Охарактеризуйте рахунки бухгалтерського обліку податку на прибуток.
3. В які періоди суб'єкти господарювання звітують з податку на прибуток?
4. Охарактеризуйте особливості розрахунку ВПА/ВПЗ.
5. Хто з суб'єктів господарювання зобов'язаний вести облік відстрочених податків?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який основний нормативний документ регулює облік податку на прибуток в Україні?

а) Податковий кодекс України;

б) Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;

в) Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ);

г) Усі перелічені варіанти.

2. Яка ставка податку на прибуток встановлена в Україні для більшості підприємств?

а) 15%;

б) 18%;

в) 20%;

г) Усі перелічені варіанти.

3. Що є об'єктом оподаткування податком на прибуток?

а) Доходи підприємства;

б) Витрати підприємства;

в) Фінансовий результат до оподаткування;

г) Усі перелічені варіанти.

4. Які види доходів включаються до складу доходів для цілей оподаткування податком на прибуток?

а) Дохід від реалізації товарів, робіт, послуг;

б) Фінансові доходи (відсотки, дивіденди);

в) Інші операційні доходи;

г) Усі перелічені варіанти.

5. Які витрати можуть бути враховані при визначенні фінансового результату до оподаткування?

а) Витрати на виробництво продукції;

б) Адміністративні витрати;

в) Витрати на збут;

г) Усі перелічені варіанти.

6. Що таке податкові різниці?

а) Різниці між бухгалтерським та податковим обліком доходів і витрат;

б) Різниці між ставками податку на прибуток;

в) Різниці між звітними періодами;

г) Усі перелічені варіанти.

7. Які види податкових різниць існують?

а) Тимчасові різниці;

б) Постійні різниці;

в) Обидва варіанти;

г) Правильна відповідь відсутня.

8. Що таке відстрочений податковий актив?

а) Сума податку на прибуток, яку підприємство планує отримати в майбутньому;

б) Сума податку на прибуток, яку підприємство зобов'язане сплатити в майбутньому;

в) Сума податкового кредиту;

г) Усі перелічені варіанти.

9. Що таке відстрочене податкове зобов'язання?

а) Сума податку на прибуток, яку підприємство планує отримати в майбутньому;

б) Сума податку на прибуток, яку підприємство зобов'язане сплатити в майбутньому;

в) Сума податкового кредиту;

г) Усі перелічені варіанти.

10. Яким чином відображається податок на прибуток у фінансовій звітності?

а) У складі витрат з податку на прибуток;

б) У складі доходів з податку на прибуток;

в) У складі нерозподіленого прибутку;

г) Усі перелічені варіанти.

Приклади розв'язання типових задач

Наприклад, перевіркою виявлено заниження (недоплата) податку на прибуток за І квартал 2025 року в розмірі 3600,00 грн (через завищення бухгалтерської та податкової амортизації на 20000,00 грн за ОЗ, що

використовуються для збуту). Оскільки це помилка поточного року, то в бухгалтерському обліку будуть зроблені записи, які відображено в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1 – Виправлення помилки з ПП поточного року після перевірки

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Дт	Кт	
1	Зменшено амортизацію І кварталу (методом сторно)	93	131	20000,00
2	Донараховано податок на прибуток за результатами перевірки за І квартал	98	641/ПП	3600,00
3	Сплачено донарахований податок	641/ПП	311	3600,00

Результати перевірки потрібно врахувати при складанні декларації за півріччя 2025 року. Для цього в ній потрібно показати правильну суму амортизації, правильно (з урахуванням результатів перевірки) заповнити ряд. 03 та інші рядки декларації, а в рядку 18 врахувати (приплюсувати) суму податку (3600,00 грн), донарахованого за ППР.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть проведення щодо господарських операцій щодо розрахунків з податку на прибуток та вкажіть назву первинного документу, на підставі якого проведена операція (табл. 6.2).

Таблиця 6.2 – Господарські операцій розрахунків з податку на прибуток

Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
	Нараховано поточний податок на прибуток за рахунок збільшення ВПА		
	Нараховано поточний податок на прибуток за рахунок зменшення ВПЗ		
	Відображено витрати з податку на прибуток		
	Перераховано авансовий внесок при виплаті дивідендів		
	Зменшено зобов’язання з податку на прибуток на суму авансового внеску при виплаті дивідендів		
	Перераховано податок на прибуток в бюджет		
	Нараховано податок на прибуток підприємством, яке застосовує НП(С)БО 25		

Задачі для розв’язку

Задача 1. ТОВ «АВС» зареєстровано 05.01.2024 р. рішенням учасників з метою отримання прибутку.

Беручи до уваги дані господарських операцій ТОВ «АВС» (окремо за 2024 р., окремо за 2025 р.), необхідно:

1. Розрахувати фінансовий результат до оподаткування податком на прибуток та відобразити в дані операції в бухгалтерському обліку (табл. 6.3);

Таблиця 6.3 – Проведення до господарських операцій з ПП

№ з/п	Зміст операції	Первинний документ	Дт	Кт	Сума, грн
…					

2. Скласти та подати декларацію з податку на прибуток в установлені законодавством терміни. За наявністю зобов'язань – перерахувати в установлений термін до бюджету.

? Питання для самостійного вивчення:

1. Формування (збільшення) резервного капіталу.
2. Списання доходів і витрати на фінансовий результат.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При вивченні першого питання варто взяти до уваги п. 12 ч. 2 ст. 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII, за нормами якого Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю можуть створювати резервний капітал за рішенням загальних зборів учасників.

Слід звернути увагу на випадки, при яких резервний капітал формується обов'язково, наприклад, якщо загальними зборами вирішено викупити частку у власному статутному капіталі для подальшого перепродажу. Крім цього, варто звернути увагу на цілі, для яких акціонерні товариства зобов'язані створювати резервний капітал (для виплати дивідендів за привілейованими акціями (у разі їх емісії) та ін. Варто взяти до уваги, що порядок формування резервного капіталу визначається статутом акціонерного товариства (табл. 6.4).

Таблиця 6.4 – Нарахування резервного капіталу

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Відображено формування (збільшення) резервного капіталу за рахунок прибутку звітного року	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	43 «Резервний капітал»

При самостійному опрацюванні другого питання варто розуміти, що при формуванні фінансового результату обов'язково закривають сальдо рахунків доходів і витрат на фінансовий результат звітного періоду – рахунок 79 «Фінансові результати». Беручи до уваги норми Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, яка затверджена Наказом

Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291, слід вивчити особливості закриття рахунків обліку доходів і витрат (табл. 6.5).

Таблиця 6.5 – Списання доходів і витрат на фінансовий результат

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Списано доходи від операційної, фінансової та іншої діяльності на фінансовий результат	70, 71, 72, 73, 74	791, 792, 793
2	Списано витрати від операційної, фінансової та іншої діяльності на фінансовий результат	791, 792, 793	90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. За результатами перевірки ТОВ «Афіна», працівниками ДПС нараховані штрафні санкції в сумі 2000,00 грн. і пеня в сумі 100,00 грн. – за несвоєчасну сплату податкового зобов'язання, донарахованого за ППР.

Необхідно:

1. Відобразити господарські операції в бухгалтерському обліку (табл. 6.6).

Таблиця 6.6 – Облік фінансових санкцій за результатами перевірки

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Дт	Кт	
…				

Тема 7. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Мета вивчення теми: ознайомитись з особливостями складання та подачі фінансової звітності; ознайомитись з складом та формами фінансової звітності; пізнати класифікацію підприємств за категоріями для складання фінансової звітності.

Питання для опанування теоретичного матеріалу

7.1. Організація подання фінансової звітності
7.2. Склад річної фінансової звітності
7.3. Класифікація підприємств за категоріями
7.4. Оприлюднення річної фінансової звітності

Укладіть словничок таких термінів та понять: фінансова звітність, баланс, звіт про фінансові результати, оприлюднення фінансової звітності, консолідована фінансова звітність.

Методичні рекомендації

Процес опрацювання першого питання студент має розпочати з вивчення організаційних аспектів складання та подачі фінансової звітності (далі – ФЗ) і консолідованої фінансової звітності. Для цього слід вивчити норми Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV та Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою КМУ від 28.02.2000 № 419.

Друге питання передбачає вивчення складу та форм річної фінансової звітності. При опрацюванні даного питання слід переглянути НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Вивчення третього питання передбачає усвідомлення критеріїв, за якими визначають приналежність підприємства (крім бюджетних установ) до тієї чи іншої категорії, встановлені ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV.

Четверте питання передбачає вивчення підприємств, які повинні оприлюднювати річну фінансову звітність. Опрацьовуючи дане питання, слід звернутись до переліку таких підприємств, який визначено ч. 3 ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV. Також вивчення даного питання дозволить усвідомити відповідальність, яка передбачена за порушення правил оприлюднення фінансової звітності.

? Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте нормативні документи, за якими підприємства складають фінансову звітність.
2. Визначте склад річної фінансової звітності.
3. Визначте класифікацію підприємств за категоріями для цілей складання фінансової звітності.
4. Наведіть терміни подачі фінансової звітності.
5. В якому випадку підприємство має оприлюднити фінансову звітність.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Яка основна мета фінансової звітності?

а) Відображення історії фінансових операцій підприємства;
б) Надання інформації для прийняття рішень користувачами;
в) Контроль за діяльністю керівництва підприємства;
г) Визначення податкових зобов’язань підприємства.

2. Які види фінансової звітності існують?

а) Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів;

б) Податкова декларація, Статистичний звіт, Звіт про виробництво;

в) Фінансовий план, Бюджет підприємства, Інвестиційний звіт;

г) Касовий звіт, Авансовий звіт, Звіт про дебіторську заборгованість.

3. Що відображає баланс підприємства?

а) Доходи та витрати підприємства за певний період;

б) Фінансовий стан підприємства на певну дату;

в) Рух грошових коштів підприємства за певний період;

г) Власний капітал підприємства та його зміни.

4. Які активи підприємства можуть бути відображені в балансі?

а) Грошові кошти, Дебіторська заборгованість, Запаси, Основні засоби;

б) Кредиторська заборгованість, Позики, Резервний капітал;

в) Доходи від продажу, Витрати на виробництво, Прибуток;

г) Податкові зобов'язання, Соціальні внески, Дивіденди.

5. Що таке власний капітал підприємства?

а) Заборгованість підприємства перед кредиторами;

б) Вартість майна, що належить власникам підприємства;

в) Сума грошових коштів на рахунках підприємства;

г) Доходи, отримані підприємством від продажу товарів.

6. Які витрати можуть бути відображені у Звіті про фінансові результати?

а) Витрати на матеріали, Заробітна плата, Амортизація, Податки;

б) Дивіденди, Витрати на придбання цінних паперів, Відсотки за кредитами;

в) Грошові кошти, Дебіторська заборгованість, Запаси;

г) Кредиторська заборгованість, Позики, Резервний капітал.

7. Що відображає Звіт про рух грошових коштів?

а) Усі фінансові операції підприємства за період;

б) Рух грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;

в) Зміни у власному капіталі підприємства;

г) Доходи та витрати підприємства за видами діяльності.

8. Які існують методи складання Звіту про рух грошових коштів?

а) Прямий та непрямий методи;

б) Касовий метод та метод нарахування;

в) Аналітичний метод та синтетичний метод;

г) Традиційний метод та сучасний метод.

9. Які користувачі фінансової звітності можуть бути зацікавлені в її аналізі?

а) Інвестори, Кредитори, Керівництво підприємства, Державні органи;

б) Покупці, Постачальники, Конкуренти;

в) Працівники підприємства, Профспілки;

г) Усі перелічені категорії.

10. Які основні вимоги до фінансової звітності?

а) Достовірність, Повнота, Об'єктивність, Своєчасність;

б) Простота, Зрозумілість, Доступність;

в) Конфіденційність, Комерційна таємниця;
г) Усі перелічені вимоги.

Приклади розв'язання типових задач

Перед складання фінансової звітності за 2023 рік ТОВ «Афіна», яке зареєстроване в 2017 р., має визначити категорію підприємства. Для цього варто звернути увагу на критерії поділу підприємств за їх величиною – мікро-, малі, середні та великі, які встановлені ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV.

За даними, розміщеними на офіційному сайті НБУ, середній курс НБУ за 2021 рік – 32,31 грн/євро, за 2022 рік – 33,98 грн/євро.

Для цього здійснено тестування показники річної фінансової звітності за 2021 і 2022 роки (табл. 7.1).

Таблиця 7.1 – Класифікація підприємств за підсумками 2021 і 2022 р.

Критерії оцінки	Категорія підприємства			
	мікро-		мале	
	2021 рік	2022 рік	2021 рік	2022 рік
Балансова вартість активів	до 11308,5 тис. грн включно (350 тис. євро х 32,31 грн/євро)	до 11893 тис. грн включно (350 тис. євро х 33,98 грн/євро)	до 129240 тис. грн включно (4 млн євро х 32,31 грн/євро)	до 135920 тис. грн включно (4 млн євро х 33,98 грн/євро)
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 22617 тис. грн включно (700 тис. євро х 32,31 грн/євро)	до 23786 тис. грн включно (700 тис. євро х 33,98 грн/євро)	до 258480 тис. грн включно (8 млн євро х 32,31 грн/євро)	до 271840 тис. грн включно (8 млн євро х 33,98 грн/євро)
Середня кількість працівників	до 10 осіб включно	до 10 осіб включно	до 50 осіб включно	до 50 осіб включно

Групу переходу визначають за показниками річної ФЗ за попередній звітний рік. Тобто, для ФЗ за 2023 р. слід орієнтуватися на дані фінансової звітності за 2022 рік (табл. 7.2).

Таблиця 7.2 – Статус підприємства для ФЗ за 2023 р.

За даними ФЗ за рік						Яким підприємство є у 2023 році і буде у 2024 році
2017 (старт)	2018	2019	2020	2021	2022	
мікро-	мікро-	мікро-	мікро-	мале	мале	З 2023 року переходить до категорії малих підприємств, оскільки два роки поспіль не відповідає критеріям мікрогрупи. ФЗ за 2023 рік подає як мале у складі форм № 1-м і № 2-м. Може обрати повноформатну ФЗ. Малим залишається й у 2024 році.

За даними ФЗ за рік						Яким підприємство є у 2023 році і буде у 2024 році
2017 (старт)	2018	2019	2020	2021	2022	
мікро-	мікро-	мікро-	мікро-	мале	середнє	З 2023 року – переходить до групи середніх підприємств, оскільки два роки поспіль не відповідає категорії мікро-. До якої категорії переходити, визначаємо за даними річної ФЗ за 2022 рік. За 2023 рік звітує як середнє за повними формами. Середнім залишається й у 2024 році.
мікро-	мале	мікро-	мале	мікро-	мале	За 2023 рік звітує як мікропідприємство за формами № 1-мс та № 2-мс, оскільки немає два роки поспіль невідповідності категорії мікро-. Може обрати повноформатну ФЗ. Якщо за даними річної ФЗ за 2023 рік знову буде відповідати критеріям мікро-, то і за 2024 звітуватиме як мікро-. Якщо за показниками ФЗ за 2023 рік буде малим або середнім, то у 2024 році звітуватиме відповідно за формами № 1-м і № 2-м (як мале) або повними формами (як середнє).
мікро-	мікро-	мікро-	мале	мале	середнє	З 2022 р. – підприємство вважається малим підприємством, оскільки два роки поспіль не відповідало категорії мікро-. За 2022 рік мало звітувати як мале за формами № 1-м і № 2-м. Таким же залишається й у 2023 році. Може обрати повноформатну ФЗ. Для звітування за 2024 рік важливо, до якої категорії належатиме підприємство за показниками ФЗ за 2023 рік. Якщо буде мале – залишиться у групі малих, якщо мікро- або середнє, то звітуватиме за формами № 1-мс і № 2-мс (як мікро-) чи повними формами (як середнє) відповідно.
середнє	середнє	середнє	середнє	мале	мале	За 2023 рік має звітувати як мале підприємство. Тобто повинно змінити свою групу, перейти із середнього до малого і подавати фін. звітність у складі форм №1-м і №2-м. Водночас може залишитися на повноформатній ФЗ. У 2024 році звітує як мале підприємство

Підприємства, які створені у 2021 і 2022 роках, у 2023 році зберігають первісно встановлену розмірність. Адже новоутворені підприємства, для встановлення своєї категорії застосовують показники на дату складання першої річної ФЗ. Тобто ті, хто створений у 2021 чи 2022 році, беруть дані ФЗ за 2021 та 2022 рік, а хто у звітному 2023 році – візьмуть показники із ФЗ за 2023 рік.

Отже, з метою складання ФЗ за звітний 2023 рік, підприємству ТОВ «Афіна» треба перевірити на відповідність критеріям групи перебування показники річної ФЗ за 2021 та 2022 роки. У випадку, коли підприємство два роки поспіль (і 2021, і 2022 рік) не відповідало критеріям обраної категорії, змінити свій статус. Приналежність підприємства встановлюємо виходячи з показників категорії другого року невідповідності. А таким є 2022 рік.

Для ФЗ за 2024 рік на предмет невідповідності слід проаналізувати дані річної ФЗ за 2022 і 2023 роки.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть терміни та порядок оприлюднення РФЗ (табл. 7.3).

Таблиця 7.3 – Оприлюднення РФЗ

Вид підприємства	Строки оприлюднення	Порядок оприлюднення
Інші фінансові установи і недержавні пенсійні фонди (які належать до мікро- і малих підприємств)		
Малі підприємства, які є суб'єктами господарювання державного сектору економіки		
Материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств (окрім суб'єктів інвестиційної діяльності, які не складають консолідовану ФЗ відповідно до МСФЗ)		
Материнські підприємства, які одночасно є дочірніми підприємствами і відповідно до вимог НП(С)БО або МСФЗ не подають консолідовану ФЗ		
Підприємства, які становлять суспільний інтерес (зокрема, великі підприємства, окрім великих підприємств, які не є емітентами цінних паперів)		
Публічні акціонерні товариства (ПАТ)		
Суб'єкти природних монополій на загальнодержавному ринку		
Суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях		
Банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (окрім інших фінансових установ і недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств і малих підприємств)		
Великі підприємства, які не є емітентами цінних паперів		
Середні підприємства		

Задачі для розв'язку

Задача 1. Беручи до уваги дані господарських операцій ТОВ «АВС», яке зареєстровано 05.01.2024 р. (окремо за 2024 р., окремо за 2025 р.), необхідно:

1. Визначити категорію підприємства за класифікаційною ознакою підприємства та форму, за якою має бути складена ФЗ, скачати визначену форму для заповнення.

2. Скласти фінансову звітність (окремо за 2024 р., окремо за 2025 р.) відповідно до здійснених господарських операцій (табл. 7.4).

3. Детально описати, куди саме подається річна ФЗ та в які терміни.

Питання для самостійного вивчення:

1. Річна інвентаризація: організаційні і процедурні моменти.
2. Інвентаризаційні комісії.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При самостійному вивченні першого питання слід звернути увагу на те, як організувати та провести щорічну інвентаризацію, строки проведення інвентаризації, її документальне оформлення. Під час опрацювання даного питання слід керуватися нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-XIV та Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Мінфіну від 02.09.2014 № 879.

Самостійне вивчення другого питання полягає у вивченні особливостей створення інвентаризаційної комісії, складу робочих інвентаризаційних комісій та функції з метою проведення інвентаризації перед складанням ФЗ. Дане питання регулює Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Мінфіну від 02.09.2014 № 879.

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Складіть Наказ (розпорядження) керівника ТОВ «АВС» на проведення річної інвентаризації. За даними наскрізної задачі, підрахуйте залишки запасів на складах на 31.12.2024 р. та оформіть необхідні інвентаризаційні документи (Протокол інвентаризаційної комісії, звіряльна відомість інвентаризації запасів, інвентаризаційний опис).

Форми первинних документів можна взяти із наказу МФУ «Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації» від 17.06.2015 № 572.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі та нормативні акти:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. С. 71–85.

2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08 липня 2010 року № 2464-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 61. С. 13–31.

3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. *Офіційний вісник України.* 2013 р., № 19, С. 97–110.

4. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0168-95

5. Про затвердження порядку подання фінансової звітності : Постанова кабінету міністрів України від 28.02.2000 р. № 419. *Офіційний вісник України*. 2000. № 9. С. 21–29.

6. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. *Офіційний вісник України*. 2000. № 91. С. 560–569.

7. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50. С. 2432–2446.

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: http://zakon2. rada.gov.ua/laws/show/z0893-99

9. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.91 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1991. № 49, С. 49–67.

10. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. *Офіційний вісник України.* 1999. № 50. С. 442–454.

11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. *Офіційний вісник України.* 2000. № 3. С. 181–189.

12. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. *Офіційний вісник України.* 2018. № 54. С. 19–26.

13. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. *Офіційний вісник України.* 2000. № 34. С. 212–221.

13. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Офіційний вісник*

України. 2003. № 25. С. 12–25.

14. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393– VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

15. Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість : наказ Міністерства фінансів від 14.11.2014 № 1130. *Офіційний вісник України.* 2014. № 91. С. 617–636.

16. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2015 № 1307. *Офіційний вісник України.* 2016. № 10. С. 108–122.

17. Про оплату праці : Закон України від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 17. С. 133–155.

18. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.93 р. № 3356-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1993. № 36. С. 364–376.

19. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1971.

20. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. *Офіційний вісник України.* 2013. № 19. С. 97–113.

21. Про затвердження інструкції зі статистики заробітної плати : наказ Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5. *Офіційний вісник України.* 2004. № 4. С. 569–588.

22. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39. *Офіційний вісник України.* 2000. № 11. С. 296–313.

23. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління» : наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 № 982. *Баланс*. 2019. № 12-13. С. 10–25.

Основна:

1. Войтенко Т., Голенко О., Казанова М., Павленко О., Савченко О., Кучерова О. Справжній бухоблік : інтерактивна книга. Харків : Фактор, 2023. 1072 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит». 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2006. 832 с.

3. Бурлан С. А., Філімонова О. Б. Бухгалтерський облік. Практикум : навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 76 с.

4. Краєвський М. В., Колісник О. П., Гуріна Н. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 388 с.

5. Гончарова В. Г. Фінансовий облік ІІ : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 141 с.

6. Усатенко О. В. Бухгалтерський облік та звітність організацій : навч. посіб. : НТУ «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2022. 74 с.

Додаткова:

1. Гороховець Ю. А. Актуальні питання оплати праці : посібник. Запоріжжя : Профі Принт, 2024. 192 с.
2. Лаговська О. А., Легенчук С. Ф., Кузь В. І., Кучер С. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 418 с.
3. Гороховець Ю. А. Облік і аналіз нематеріальних активів в системі вартісно-орієнтованого управління : дис. … канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2018. 287 с.

Інформаційні ресурси:

1. Сайт «Бухгалтер 911» : Розділ «Нормативна база». URL: https://buhgalter911.com
2. Сайт «Все про бухгалтерський облік». Розділ «Нормативна база». URL: http://www.vobu.com.ua
3. Сайт «Податки та бухгалтерський облік». Розділ «Журнали». URL: облік http://www.nibu.faktor.ua

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Войтенко Т., Голенко О., Казанова М., Павленко О., Савченко О., Кучерова О. Справжній бухоблік : інтерактивна книга. Харків : Фактор, 2023. 1072 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит». 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2006. 832 с.

3 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. С. 71–85.

4. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08 липня 2010 року № 2464-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 61. С. 13–31.

5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. *Офіційний вісник України.* 2013 р., № 19, С. 97–110.

6. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0168-95

7. Про затвердження порядку подання фінансової звітності : Постанова кабінету міністрів України від 28.02.2000 р. № 419. *Офіційний вісник України*. 2000. № 9. С. 21–29.

8. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. *Офіційний вісник України*. 2000. № 91. С. 560–569.

9. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50. С. 2432–2446.

10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: http://zakon2. rada.gov.ua/laws/show/z0893-99

11. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.91 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1991. № 49, С. 49–67.

12. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. *Офіційний вісник України.* 1999. № 50. С. 442–454.

13. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. *Офіційний вісник України.* 2000. № 3. С. 181–189.

14. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. *Офіційний вісник України.* 2018. № 54. С. 19–26.

15. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : наказ Міністерства

фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. *Офіційний вісник України.* 2000. № 34. С. 212–221.

16. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Офіційний вісник України.* 2003. № 25. С. 12–25.

17. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393– VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

18. Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість : наказ Міністерства фінансів від 14.11.2014 № 1130. *Офіційний вісник України.* 2014. № 91. С. 617–636.

19. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2015 № 1307. *Офіційний вісник України.* 2016. № 10. С. 108–122.

20. Про оплату праці : Закон України від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 17. С. 133–155.

21. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.93 р. № 3356-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1993. № 36. С. 364–376.

22. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1971.

23. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. *Офіційний вісник України.* 2013. № 19. С. 97–113.

24. Про затвердження інструкції зі статистики заробітної плати : наказ Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5. *Офіційний вісник України.* 2004. № 4. С. 569–588.

25. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39. *Офіційний вісник України.* 2000. № 11. С. 296–313.

26. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління» : наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 № 982. *Баланс*. 2019. № 12-13. С. 10–25.

Навчально-методичне видання
(*українською мовою*)

ГОРОХОВЕЦЬ ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ІІ

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми «Облік і аудит»

Рецензент *І. С. Варламова*

Відповідальний за випуск *Н. М. Проскуріна*

Коректор *Ю. А. Гороховець*